

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVI. ÉVFOLYAM.
NEGYEDIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1911.
ÁPRILIS HÓ

Tanítóképzés.

Természetrájk és gazdaságtan a tanítóképzőben.¹⁾

Választmányunk legutóbbi ülésén Quint József kollegánk a természettudományoknak a tanítóképző-intézetekben való tanítására vonatkozó többrendbeli javaslatot tett. E javaslatok között említette azt is, hogy kívánatos volna a természetrájk és gazdaságtan tanítását egy tanárra bízni.

Azon megtisztelő megbízatásban méltóztattak engem részesíteni, hogy ezen javaslatra vonatkozó véleményemet, a tanítóképző-intézetek gazdaságtani oktatásának szempontjából, ezuttal itt elmondjam. Készséggel teszek, csekély erőmhöz mérten eleget a felszólításnak, de, miután még mindig nem látom biztosítottnak a tanítóképzőkben a gazdaságtan tanítását és több oldalról e tárgy tanításának módja ellen sok kifogást kell hallanom, kérem, engedjék meg, hogy még egyszer és talán már utoljára védelmére keljek e sok helyen annyira mellőzött és a tanítóképzők tárgyai között oly nehezen helyet nyert gazdaságtannak. Egyuttal legyen szabad a reám bízott feladat teljesítése céljából oly dolgokat is megemlítenem, melyek látszólag nem is tartoznának ide, de amelyeknek elmondását véleményem okadatolására szükségesnek tartom.

Tudom, hogy kevesen vannak, kik a gazdaságtant teljesen törölni kívánják a tanítóképzők tárgyaiból, de a tárgy tanítására vonatkozólag nagyon eltérők a vélemények, sőt sokan csak olyan mellékes szerepet szánnak e tárgynak, mely azt a tanítóképző tárgyak mögé csak egy nagy semminek közbeiktatásával akarják elhelyezni.

Maga a hivatalos tanterv, sőt, amint értesültem, a tárgyalás alatt álló tantervmódosítási javaslat is mostohán bánnak e tárgy-

¹⁾ Felolvastatott a választmánynak f. évi március havi ülésén.

gyal, midőn a gazdaságtannak csak helyi tanterv szerint engedélyeznek órákat akkor, midőn más tárgyak óraszámáról, sok esetben bőven, de minden esetben eléggé gondoskodnak.

Vannak, kik ezen alapon azt hangoztatják, hogy a gazdaságtan a három alsó osztályban csak mint kézügyesítő gyakorlat szerepelhet, sőt némelyek elegendőnek tartják, ha egyes tárgyak keretében a gazdasági vonatkozásokat megtesszük.

Még inkább gondolkodóba estek némelyek akkor, mikor a földművelésügyi miniszterium két földműves iskolát gazdasági szaktanító, illetve tanítóképzőre szervezett át és így a gazdasági népiskolák szaktanítóinak kiképzéséről gondoskodott. Ez a körülmény némelyekben azt a gondolatot kelthette, hogy így már csakugyan felesleges a gazdaságtan, mint külön tárgy, a tanítóképzőkben, kiindulva természetesen abból a feltevésből, hogy a gazdaságtant eddig azért tanítottuk, hogy gazdákat képezzünk.

Pedig én is azt hiszem, velem sokan, meg voltunk és vagyunk győződve arról, hogy amint a tanítóképző a történelem tanításával nem kíván hisztorikusokat, a vegytan tanításával kémikusokat nevelni, hanem csak a tudományok elemeiben járatos *tanítókat*; úgy a gazdaságtan tanításának sem lehet más célja, mint a leendő tanítót a mezei- és kertgazdaság ismereteinek legfontosabbjaival ellátni.

De erre azután szükség van. Mert én nem tudok tanítót elgondolni, ki sikeres munkát végezhetne akkor, ha nem tudja tanítását azon ismeretekhez kapcsolni, melyeket a gyermek iskolába járása előtt és a közben is környezetében szerzett; nem tudok a tanító nemzetnevelő feladatának sikerében bízni, ha nem jártas azon foglalkozásban, mely nemzete túlnyomó részének megélhetését biztosítja és végül nem látom biztosítottnak azt a bizalomkeltő és a nép gondolkodására kiható érintkezést a nép és tanító között, melyre különösen ma oly nagy szükség van, ha a tanító nem tud abba a gondolatkörbe elhelyezkedni, mely a nép lelkét eltölti.

Vannak, kik itt felvetik, azt hogy a tanító, ha gyakorlati gazdasági kérdések tárgyalásába bocsátkozik, feltétlenül hátrányban marad azokkal szemben, kik egész életüket a gazdaságban töltötték. Ezt megengedem, de csak addig, míg munkák sablonszerű elvégzéséről van szó. Mikor azonban arra kerül a sor, hogy okozatoknak okait kutassuk, előzményeknek következményeit előre megállapítsuk, akkor okvetlenül a gazdaságtanban kellően kiképzett tanító magasabb intelligenciája fogja a népet irányítani.

Ehhez azonban az szükséges, hogy tanítóképzőinkben a gazdaságtant helyesen tanítsuk. Az ásás, kapálás, gyomlálás és más ily munkák végzése sohasem volt gazdaságtan. Annál kevésbé lehet az ma, mikor a gazdasági termelés már mintegy laboratoriumi munkásság, ahol az agyra sokszor sokkal több munka háramlik mint a kézre. Nem akarom ezzel a gazdasági munkák gyakorlat, elsajátítását feleslegesnek, vagy talán csak kisebb fontosságúnak is vélni; sőt, a gazdasági oktatás legfontosabb részének tartom. De azt nem vállalom, hogy lehet gazdaságtant bármely fokon is úgy tanítani, hogy tanítványainkkal csak munkát végeztessünk. Mert igaz, hogy az elmélet gyakorlat nélkül semmit sem ér, de ha valahol, akkor a gazdasági termelésben áll a tétel fordítva is és talán azt lehetne mondani, hogy a gyakorlat elmélet nélkül itt még kevesebbet ér.

Mert itt minden, amit teszünk és ahogyan tesszük, annyira összefügg a természeti törvényekkel, szerves lények életműködéseivel és a termelés gazdasági törvényeivel, hogy ezekre reá nem mutatni és azokat a tiszta gyakorlat hangzatos jelszavának kielégítése végett mellőzni, határozottan bűn volna és tanítványainkat öntudat nélküli gépekké alacsonyítanók.

Azután meg a gyakorlatnak az elmélettel való folytonos kapcsolata nézetem szerint fontos nevelési tényező is. Tagadhatlan, hogy elsőrendű fontosságú nevelési eszköz a foglalkoztatás és e téren, nézetem szerint első helyen áll a gazdasági termelés munkáinak végzése, ahol az ember gondolkodása szabadabb, kedélye derültebb lesz; igazságot tapasztal és a jól végzett munka eredményét látja. De ha reá szoktatjuk, a gyakorlatok elméleti megvilágításával tanítványainkat a megfigyelésekre, okozati összefüggéseknek kutatására, milyen más szemmel fogják ezek környezetüket megfigyelni, mennyire másként fognak ezek adott körülmények között itélni.

Természetes, hogy a gazdaságtannak ilyen módon való tanítása szükségessé teszi, hogy tanításunk közben folytonosan felujtsuk tanítványainkban a természettudományokban tanultakat, sőt, sokszor elkerülhetetlen, hogy a természettudományok, vagy kémia egyes fejezeteit már akkor is tárgyaljuk, mikor azok az illető tárgyak tanításában még nem fordultak elő. Itt lehetnek azután eltérések az egyes tárgyak tanárai között, itt lehetne talán idő- és munkamegtakarítást elérni a helyes koncentráció által. Bár, meg vagyok győződve arról, hogy sohasem mondtunk el valamit feles-

legesen sokszor a növendéknek, ha egy és ugyanazon dolgot többször hallja tőlünk.

A rokon tárgyak tanításában az egyöntetűsége való törekvés és az idő és erő látszólagos pazarlása érlelte meg Quint József kollegánkban azt az elhatározást, hogy a természettan és gazdaságtannak egy kézben való egyesítésének gondolatát felvesse. Nem egészen új a gondolat és tudtommal már történtek is oly irányú kísérletek a bajai tanítóképzőben, hogy milyen eredménnyel, azt már nem tudom.

Magam is helyesnek tartom az eszmét, de annyi akadály van a gondolat kivitelének, hogy nézetem szerint csak igen kevés helyen és csak kivételesen fog az eszme testet ölthetni.

Van a kérdésnek szociális oldala, melyet azonban itt nem akarok érinteni és amely talán idővel megoldható is volna. Fontosabbnak tartom azonban azokat a tárgyi feltételeket, melyek a helyes megoldást biztosítják és ez a megfelelő tanárképzés. Mert tanfolyamokkal, vagy pláne gazdasági intézmények futólagos tanulmányozásával, senki sem fog annyi tapasztalatra szert tenni, amennyi a gazdaságtan tanításához szükséges, hacsak eddigi életkörülményei nem adtak alkalmat ilyeneknek szerzésére. Azokkal a gazdasági ismeretekkel pedig, melyeket a tanítóképző tanár elemi iskolai tanítóképző-intézeti növendék korában szerzett és további tanulmányai közben el is felejtett, gazdaságtant a tanítóképzőben tanítani nem lehet.

Egységesebb lehetne azonban a természettudományok és gazdaságtan tanítása a tanítóképzőben, ha a gazdasági szaktanárok helyzete másként szabályoztatnék és megfelelő kiképzésükről gondoskodás történnék. Mert, amint itt-ott észrevételek merülnek fel a gazdaságtan tanítására nézve, azok első sorban a tanítóképző-intézeti gazdasági szaktanár különleges szolgálati viszonyaira vonatkoznak. És ez természetes is, mert sok visszáságra ad alkalmat az a körülmény, hogy egy intézetnél két főhatóság alkalmazottai működnek. De kérdem, miért ne gondoskodhatnék a közoktatási kormány egy megye vagy kerület területén a felnőttek oktatásáról, a gazdasági népiskolák szakszerű ellenőrzéséről, amik ez idő szerint a tanítóképzők gazdasági szaktanárainak feladatait képezik? És ezzel mindjárt egy baj el volna háritva, ha a gazdasági szaktanár rendszer tanítóképző-intézeti tanári minőségben a közoktatásügyi miniszter főhatósága alá tartoznék.

Más oldalról kifogásolják, hogy a gazdaságtan tanításában

kiváló helyet foglal el a mezőgazdasági termelés, a kertészet és más kisebb gazdasági ágak rovására. Ennek oka a gazdasági szaktanárok kiképzésében van, ahol főgondot a mezőgazdaságra és állattenyésztésre fordítják és kevesebb figyelemben részesítik a kisebb gazdasági ágakat. Ezen azonban a legkönnyebben segíthetnénk, ha a gazdasági szaktanári működést nem átmeneti foglalkozásnak tekintenék, hanem életcélul tűznék ki a fiatal tanári pályára lépni akaró gazdáknak és az erre valókat azután tanárjelölti idejük alatt különösen ezen kisebb gazdasági ágakban képeznék ki.

A legsúlyosabb kifogás azonban az, hogy a pedagógiai szakiskolák gazdasági szaktanárai semmi pedagógiai kiképzésben nem részesülnek, sőt sokszor minden előzetes tanítási gyakorlat nélkül jönnek a képzőintézetbe. Ez kétségtelenül hiába, sőt nagy hiba. És ha ebből még nagyobb bajok nem származtak, az csak az illető egyének intelligenciájának és reá termettségének köszönhető. Intézményesen azonban semmi biztosíték nincs arra nézve, hogy ez a jövőben sem fog bajt okozni. Erről pedig intézményesen kellene gondoskodni, ami könnyen kivihető. Minden a gazdasági tanári pályára készülő okleveles gazda az akadémiának elvégzése után egy-két sőt néha több évig is gyakornoki minőségben be van osztva valamely gazdasági szakiskolához, ahol elméletileg és gyakorlatilag a tanári hivatásra készül. Nem kellene már most mást tenni, mint a tanítóképző gazdasági szaktanár jelölteket, gyakornoki működésük második évében egyetemi városokban elhelyezett tanítóképző-intézetben beosztani. Itt megkaphatnák didaktikai kiképzésüket, az egyetemen pedig megszerezhetnék azon elméleti pedagógiai és közgazdaságtani ismereteket, melyekre leendő pályájukon szükségük van.

Ilyen körülmények között biztosítotttnak látnám az összhangot a természetrajzi és gazdaságtani oktatásban. Nem tudnék belenyugodni azonban abba, hogy a két tárgy egybeolvasztassék. Mert a két tárgy tanításának céljai, anyagaik methodikai feldolgozásának módjai annyira eltérők, hogy egyesítésök esetében egyik vagy másik feltétlenül háttérbe szorulna, ami pedig a képzés szempontjából hátrányos volna.

Megtörténnék, hogy a tanár hajlamai szerint a természetrajzi oktatás hézagos volna, elmaradván oly növények vagy állatok ismertetése, biológiai jelenségekre való reámutatás, melyek általános érdekűek és a természet teljes megismerésének feltételei, de a gazdasági termelést közvetlenül nem érdeklik; vagy, amint az régi természetrajzi könyvekben feltalálható, az ásványoknál ritkán felta-

lálható kristályrendszerek határozatnának meg a legaprólékosabban, és a talajt alkotó kőzetekről szó sem esnék. Ilyen állapot pedig nem kívánatos.

Sőt, amint az az érvényben levő tantervben is kontemplálva van, a természetrajzi és kémiai gyakorlatoknak bevezetése esetén, megtartandónak tartom itt is az anyag differenciálódását, amennyiben a determinálási és anatómiai gyakorlatokat a biológiai gyakorlatokba, az állatfiziológiai kísérleteket a testtanba osztanám be, a kémiai gyakorlatok közé pedig népiskolai kísérletekkel és néhány kvalitatív elemzést vennének fel. A növény-fiziológián gyakorlatokat és a gazdasági termelés körébe tartozó egyszerű talaj- és tejvizsgálatokat, cukor-, sav- és szeszmeghatározásokat, amint azt a tanterv addig is megkívánta, a gazdaságtani oktatás feladatai közé tartom sorolandóknak.

Összefoglalva az elmondottakat, véleményemet a következőkben adhatom meg.

1. A gazdaságtannak külön tárgyként való tanítását a tanítóképzőkben kiválóan fontosnak tartom.

2. A gazdaságtan tanítása gyakorlati irányban tetmézsettudományi alapon történjék úgy, hogy a tanítás érdekében végzendő gyakorlatok folytonosan elméleti ismeretekkel kapcsoltsassanak.

3. A természettudományok és gazdaságtan tanításában szükséges összhang a gazdaságtan tanárainak megfelelő alkalmaztatásával és képzésével biztosítsassék.

4. A természetrajz és gazdaságtan tanítása csak kivételes esetekben bízható egy tanárra, t. i. akkor, ha az illető egyéni és nem formális garantiákat nyújt arra, hogy mindkét feladatnak kellően meg tud felelni. A két tárgy egyesítése azonban ne történjék meg sohasem.

5. A gazdaságtan tantervében eddig is szerepelt laboratóriumi gyakorlatok mint a tárggyal szorosan összefüggő praktikumok, ezután is a gazdaságtannál hagyassanak meg.

(Budapest.)

Snasel Ferenc.

Tanítóképzői tanárok számára rendezett kísérleti lélektani tanfolyam.

(Folytatás.)

Az ember testi s lelki életnyilvánulásaiban a jellegzetességek két csoportját különböztethetjük meg, u. m.: az általános, vagy közös emberi s a különös, vagy egyéni sajátosságokat, mely utóbbiakon az általános emberieknek egyénenkint más-más módon és mértékben való kifejeződését értjük.

A tanfolyamon bemutatott kísérleteknek e folyóirat legutóbbi két füzetében közölt sorozata arról tanuskodik, hogy *Ranschburg* Pál professor és *Nagy* László igazgató a tanfolyamon résztvett négy tanítóképzői tanárral mindazokat az eszközöket (műszereket), módszereket s eljárásokat megismertették, melyeket az általános emberi s egyéni testi-lelki életjelenségeknek és ezek oki kapcsolatainak exakt vizsgálatára ez idő szerint egyáltalában alkalmazni szoktak abból a célból, hogy ha e jelenségek végső okaira nem is, de legalább nyilvánulásuk törvényszerűségére világosságot derítsenek.

Magától értetődik, hogy személyes tapasztalás s önálló gyakorlás nélkül a tanfolyamon bemutatott kísérleteknek s felhasznált műszereknek bármily tüzetes leírása sem tájékoztat eléggé azok nagy részének mibenléte s természete felől. Mindnyájokat tehát nincs miért leírnom itten. Ösztönzésül szolgálhat azonban — úgy gondolom — minden kartársamnak a tanfolyamon végzett kísérletek immár közölt elsorolásán kívül főleg ama lélektani, gyermektanulmányi és didaktikai vizsgálatok céljának, módjának, menetének s eredményeinek részletesebb ismertetése, amelyek műszerek nélkül, vagy olyan műszerrel végezhetők, amit ma már minden lélektantanár eléggé ismer, amilyen pl. a *Ranschburg-féle mnemometer*, amelynek sokoldalú használhatósága miatt egyetlen tanítóképzőből sem volna szabad hiányoznia. Tanulságosnak gondolom végül a tanfolyam befejezésekor annak előadói s hallgatói közt történt megállapodásoknak ismertetését is.

A tanfolyamon bemutatott kísérletek és eljárások körül különösen azok nyújtottak legtöbb okulást, melyekkel a különböző s egyénenkint is más-más formában és módon nyilvánuló testi s lelki éleli jelenségeket előidézték és igazolták a tanfolyam vezetői.

Egyéni eltérések voltak megállapíthatók ugyanis:

1. *A szellemi munkateljesítés pszichofizikai időtartamára.* Ezt az időtartamot azzal a gyorsasággal szokás mérni, mely a legeggy-

szerűbb pszichofizikai jelenségek lefolyásában észlelhető. Így meg lehet állapítani az érzékelés, a képzettársulás, a reprodukálás s az akart mozgások kiváltása folyamatának az időmennyiségét. Mindezek a jelenségek az egyik emberben gyorsabban, a másikban lassabban mennek végbe.

2. Különböznek egymástól az emberek a *gyakorlási készségben*. Valamely ténykedésnek egyenlő számú ismétlése az egyik emberben nagyobb, a másikban kisebbfokú készséget eredményez annak a ténykedésnek folytatására. Az ismétlések hatására beállani szokott gyakorlottság mértékét a munkateljesítési képesség gyarapodásának meghatározása mutatja.

3. Eltérés mutatkozik az emberek között a *gyakorlottság megtartásában*. A gyakorlással megszerezhető munkaképességet az egyik ember hosszú ideig megőrzi, a másik ellenben igen hamar elveszti.

4. Az egyes testi-lelki életnyilvánulásokra való *visszaemlékezési készségben* is különböznek az emberek egymástól. Minél nagyobb valakinek emlékezetében egy bizonyos idő múlva is megőrzött hatások száma, annál nagyobbfokú az illetőnek emlékező képessége.

5. A *fogékonyság vagy beletörődés képessége* is más-más az egyes emberekben. Az egyik ember nehezebben indítható valamely munkára vagy annak folytatására, a másik könnyebben. Ez az egyéni különbség úgy állapítható meg, hogy megszakítás nélkül végzett munkával egy másik esetben 10—15 percre felfüggesztett munkát vetjük össze. Minél nagyobb visszaesés mutatkozik valakinek munkaképességében az ilyen közbevetett szünetelés után, annál kisebb az illetőnek beletörődési képessége.

6. Az előbbihez hasonló a *fáradékonyságban* mutatkozó egyéni különbség. Az egyik ember korábban fárad el, a másik később s csak huzamosabb munka után látszik meg munkája minőségén s mennyiségén bizonyos fokú hanyatlás.

7. A *felüdülés képességében* is különböznek egymástól az emberek. Minél rövidebb idő múlva nyeri vissza valaki munkabírása maximumát, annál nagyobbfokú felüdülési képessége.

8. Kraepelin az *alvás mélységében* is különbséget talált ember és ember között. Az egyik mélyebben alszik s nehezebben költethető fel, mint egy másik. A felüdülési képességgel rokonsajátosság ez.

9. Az *elvonhatóságban* mutatkozó egyéni sajátosság ellentétes az *ellentállóképességgel*. Minél könnyebben zavarható meg valaki munkájában, annál kisebb az ellentálló ereje is.

10. A *megszokás képességében* mutatkozó egyéni különbség egészen közönséges dolog. A munka közben beálló zavaró körülményeket az egyik ember hamarabb s könnyebben szokja meg, mint egy másik. Eltérnek még az emberek egymástól:

11. A *megkülönböztetési képességben*. Az egyik ember pontosan és finoman tudja megérezni az egyes érzetek erősségét, minőségét, a tér- és időbeli viszonyokat is, a másik kevésbé érzékeny e különbségek iránt.

12. A *megkülönböztetési állandóság* tekintetében is eltérők az emberek. Az egyenlő föltételek mellett megismétlődő s egymástól csak igen csekély eltérést mutató hatások között az egyik ember állandóan megéri a különbséget, míg egy másik folyton ingadozik a különbségtételben.

13. Az *érzelmi reakciók finomsága* sem mindenkinél egyforma. Egyesekben pl. csak a színek, formák és hangok, másokban csak az elméleti igazságok, vagy hamisságok, ismét másokban viszont csak a praktikus értékelések váltanak ki érzelmi reakciót, hangulatot. Vagy pedig az egyiket hamarabb és jobban hatják meg az esztétikai, a másikat a logikai, a harmadikat a hasznossági szempontból értékes hatások.

14. Az egyes napszakok, hónapok s évek folyamán beállani szokott *pszichofizikai energiahullámszás* (növekedés és csökkenés) egyénenkint szintén más-másfokú. Így pl reggel, közvetlenül a felkelés után még meglehetősen alacsonyfokú az erőkifejtés, a délelőtt folyamán eléri az első maximumot, közvetlenül dél előtt ismét alászáll a reggeli fokra, majd a délután folyamán újra emelkedik másodszor is, azután az elfáradás következtében ismét alább száll a pszichofizikai energia. A motorikus és a szenzorikus középpontok erőkifejtése is más-más hullámszás formában nyilvánul a különböző időszakokban. Meumann szerint közvetlenül ebéd után s a nyári hónapokban általában az izomenergia mutat növekedést, a szellemi energia pedig csökken ugyanakkor. Különbség van a folyvást dolgozó s a pihenő ember, a felnőttek és a gyermekek pszichofizikai energia váltakozásában. Nagyon lényeges különbség van emberek között:

15. A *figyelemben és ingerek felfogásában*.

16. Az *üéletalkotásban*.

17. Az érzékszervekre gyakorolt *összetett ingerekre való motorikus visszahatás képességében*. Igen érdekes jelenség e körben az ú. n. *motorikus beállítás* különbözősége az egyes adott esetekben. Máskép nyilvánul az energia a nagy, nehéz s ismét máskép a kicsiny,

könnyű munkával szemben. Innen a csalódás, amely érni szokta néha az embert, ha valamely tárgy, vagy munka könnyebbnek avagy nehezebbnek bizonyul, mint amilyenre annak első látására erőnket beállítottuk.

18. Az egyszerű ingerekre való reakció módjában feltűnő a különbség ember és ember között. A reakciós kísérleteknél pillanatnyi ingerekre (hang, fény, érintés stb.) egy előre megállapított egyszerű mozdulatot kell tennie annak, akin a kísérletet bemutatjuk. Pl. el kell eresztene a villanyáramot záró billentyűjét, egy hangot kell mondania, stb. Az inger megindítása s az ingerre beálló reakció között eltelt időt megmérjük s ezt reakciós időnek nevezük. Némelyek az ily kísérletnél gyors lendülettel reagálnak a megfeszített figyelemmel várt ingerhatás legelső pillanatában, mások meg hideg nyugalommal várakoznak az ingerhatásra, igyekeznek azt világosan felfogni s csak azután reagálnak arra. Amazokat impulzív, emezeket megfigyelő (megfontoló) embereknek szokás nevezni s ez utóbbiaknál rendszerint hosszabb a reakciós idő.

Ime, ezek volnának a pszichofizikai egyéni jellegzetességek, miket a kísérleti lélektani kutatások eddigelé kiderítettek. Ezek alapján egy egészen új elmélet is keletkezett, az ú. n. *típuselmélet*, amely immár sok becses útmutatást szolgáltatott úgy az általános lélektan, valamint a gyermektanulmányozás és a didaktika számára is.

Az elsorolt általános és egyéni testi-lelki életi jellegzetességeket mind előidéztek s az ezek exakt vizsgálatára szolgáló módszerek mindegyikét is megismertették tanfolyamunk vezetői. Így bemutatták annak a módját, hogyan vizsgálандók s határozhatók meg:

1. A figyelem, felfogás, akarati ténykedés adott körülményekhez való alkalmazkodási képessége.
2. Színekre való közvetlen emlékezés képessége.
3. A színek és formák megkülönböztetésének, ezek újra felismerésének a képessége, úgyszintén a sík és stereometrikus alakok azonosságát felismerő képessége.
4. A figyelem kitartó képessége.
5. A látott tárgyak megszámlálásában, azok mennyiségének, nagyságának s distanciájának megítélésében mutatkozó képesség.
6. A látott dolgok minőségének közvetlenül az érzékelés után való megítélésében jelentkező képesség s ezzel kapcsolatban (t. i. az újra elképzelés és megbirálás képességén kívül) a képzetáltalánosítás és az elvonás képessége.
7. A vizsgált egyén felfogó, megfontoló és végrehajtó képes-

ségének a gyorsasága. Nagyon érdekesek még a tanfolyamon bemutatott módszerek közt azok, amelyek:

8. Az érzékszervi érzetek elemzésére szolgálnak. Ezek az ún. *tachistoskopikus* módszerek, vagyis a megfigyelés, arc-, szín-, alak-, hang-, stb. emlékezet, a helyismeret, a tájékozódás, érzetek és képzetek kombinálása, stb. stb. képességeknek vizsgálatára szolgáló módszerek.¹⁾

9. Az emlékezés, illetőleg képzettársítás vizsgálatára szolgáló (reprodukciós, vagy asszociációs) módszerekkel is sok becses lelki jelenség állapítható meg. Ezeknél hallási vagy látási ingerekkel hatunk a vizsgálatra s az illető a hatás megérzése pillanatában az adott ingerhez önkényt, vagy az előre megállapított föltételek figyelembevételével kapcsolódó képzzettel, illetőleg szóval, esetleg a leirt azonos jelentésű szóra, magára az illető tárgyra való rámutatással felel (reagál). A kísérletező ezalatt igyekszik szabatosan megmérni a reakciós időt, vagyis az ingerindítás és az ingerre jelentkező visszahatás legelső mozzanata közt eltelt időtartamot állapítja meg. A nyert feleletből, illetőleg a reakciós időből becses következtetések vonhatók le a vizsgált egyénben végbemenő testi-lelki folyamatokra vonatkozólag is. E kísérletek fölötté tanulságosak. Pl. mennél rövidebb a reprodukciós idő, annál közvetlenebb és biztosabb a hatás és a visszahatás képzete közötti asszociáció. Viszont mennél később áll be a reakció, annál nehezkesebb s annál bizonytalanabb a képzettársítás munkája.

10. A vallomásos módszer is értékes sok tekintetben. A vizsgált egyén vallomásaira támaszkodó módszereknél a kísérletező különböző képeket, egyszerű tárgyakat, cselekvések ábrázolását, mozgószínházi jeleneteket s több efélét mutat a kísérleti személynek azzal az utasítással, hogy azokat rövid ideig (5—10 másodpercig) figyelmesen szemlélje s azután nyomban, vagy bizonyos idő múlva mondja el, hogy mit tartott meg emlékezetében a látottakból. Az önkényt való elmondást (vallomást) rendszeres kikérdezés is követheti. Az emlékezés ellenőrzése céljából egy bizonyos idő múlva megismételhető úgy az önkénytes, valamint a kikérdezésre várt vallomás-

¹⁾ A tachistoskop egy ejtőkészülék, amely csak rövid ideig mutatja az elébe tett dolgokat. Megbecsülhetetlen eszköz tachistoszkopikus kísérletek számára a Ranschburg-féle mnemométer, különösen az újabban hozzáalkalmazott vetítőkészülékkel kapcsolatban. Meglepő lelkiéleti jelenségeket derített fel ezzel az eszközzel s a tanfolyamon is bemutatta azokat *Ranschburg* professor.

tétel. Ezzel a módszerrel a lelki folyamatok egész sorozatára deríthetünk világosságot. A vallomások ugyanis érzetekre támaszkodnak s így ezek elemzésére is módot nyújtanak. Az érzetek alapul szolgálnak az emlékezetnek, reprodukciónak. A vallomások tartalmát tevő képzetekkel társulnak azok szavai, a vallomásban elmondott szavakból megállapítható a vallomást tevő szókinccse, beszélőképessége, módja, stb. stb.

11. Az ú. n. kombináló, vagy kiegészítő módszerek célja az ember szerkesztőképességének a megállapítása. A vizsgálandó egyént szó- és mondatkiegészítésre, hiányos szövegnek egyszerű kiegészítésére, avagy az abban levő egyes szóknak rokonértelmű más szavakkal való helyettesítésére szólítjuk fel. Szokás még különböző tartalmú mondatoknak kiegészítését, vagy megváltoztatását is kivánni, hogy ez úton az illetőnek egy bizonyos képességét megállapíthassuk. Még biztosabban állapítható meg valakinek kombinálóképessége, ha csak három szót adunk neki, hogy ezekből szerkesszen mondatokat. Eljárhatunk úgy is, hogy vázlatos, vagy hiányos rajzokat teszünk a vizsgált elé azzal a feladattal, hogy fejtse meg s pótlólag rajzolja meg a hiányzó részleteket. Minél tökéletlenebb a nyújtott rajz, annál nagyobb tere van a kombinálóképesség megnyilatkozásának. Az emlékezetből való rajzoltatás s a gyermekeknél a pálcikákból való alakok készíttetése szintén alkalmas a kombinálóképesség vizsgálatához. *Meumann* az elsoroltakon kívül említést tesz:

12. Szintetikus módszerekről is még, melyekkel az egyes testi-lelki készségek összetevődését s egymásrahatásuk mértékét igyekeztek megállapítani, de eddigelé kevés pozitív eredményre juthattak e téren.¹⁾

(Folytatása következik.)

(Budapest.)

Répay Dániel.

¹⁾ Meumann E.: Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik. Leipzig, 1907. I. Band 407.

A pedagógiai-pszichológiai laboratórium s a tanítóképzőbeli pedagógiai oktatás.

(Folytatás.)

Fejtegetésünk fonalán röviden érintettük, hogy a tanítóképzőbeli pedagógiai oktatás tudatos kiépítése okvetlenül feltételezi az erkölcsstannak a tanítóképző pedagógiai tárgyai közé való felvételét.

Erre kívánunk még néhány megjegyzést tenni.

A tanítójelöltek nevelése a tanítóképzőben nyer befejezést. Azt hiszem, ezen nevelői munkánk természetes szükségszerű betetőzése annak ismertetése, hogy melyek azok a cselekvések, melyek erkölcsileg értékesek, melyek azok a cselekvésre való készségek, melyeket az erkölcsös embernek rendelkeznie kell. Ismertetnünk kell az erkölcsi értékeket, ezzel kapcsolatban azon szabályokat, erkölcsi normákat, melyek követése a legalkalmasabb valamely erkölcsi érték megvalósítására. Ismertetnünk kell azon eszményeket, melyek felé cselekvéseinkkel törekszünk stb. Csak így képesítjük tanítványainkat arra, hogy saját cselekvéseiket erkölcsileg megítélni, megbírálni, értékelní tudják. A fentemlített ismereteket pedig az erkölcsstan tárgyalja. Így nevelői munkánk szükségszerű következménye az erkölcsstan tanítása, mely nevelésünk természetes betetőzése.

De a tanítónak nem elég helyesen cselekedni, cselekvéseit erkölcsileg helyesen értékelní. Hisz egyik legszebb, egyszersmind legnehezebb feladata tanítványai jövőjének, jövőben végzendő cselekvéseinek tudatos irányítása. A gyermekek cselekvéseit úgy kell majd irányítania, hogy azok erkölcsileg értékesek legyenek. Nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, csak emlékeztetni kívánok, mennyire fontos, a jelzett szempontból is, hogy a tanító tudja, melyek az erkölcsileg értékes cselekvések, melyek a helyes, valóban értékes cselekvések feltételei, melyek az erkölcsi értékek, erkölcsi normák, eszmények stb.

Erkölcsileg értékesnek mindig bizonyos jellegző érzületet ismerünk fel, az erkölcsi érzületek pedig bizonyos érzelmi s akarati elemekből állnak, meg kell tehát tanítványainkkal ismertetnünk azt is, hogy az erkölcsi érzületben megkívánt lelki tulajdonságok hogyan nyilvánulnak meg a különböző nemű, korú, fejlettségű stb. stb. gyermekekben, hogyan fejlődnek, hogyan alakulnak ki stb. Sőt egyenesen képesítenünk sem kell növendékeinket arra, hogy a

különböző erkölcsi érzületeket, helyesebben az erkölcsi érzületben megkívánt lelki tulajdonságokat, hasonlóan az erkölcsileg értéktelen, káros lelki tulajdonságokat a gyermekekben, készséggel felismerjék.

Mindezzel a lélektan s a gyermektanulmány foglalkozik, pedagógiai oktatásunknak tehát az erkölcsstan mellett az erre vonatkozó lélektani s gyermektanulmányi kutatásokat okvetlenül fel kell ölelnie.

Ha mindezen ismeretekkel rendelkezik a tanító, akkor kerülhet sor annak a megállapítására, hogyan lehet valakivel megszereztetni mindazon cselekvések végzéséhez szükséges készségeket, melyek az egyént erkölcsössé teszik, hogyan lehet kialakítanunk valakiben bizonyos erkölcsi jellegű érzületeket, hogyan keletkeztethetünk oly élményeket, melyek az érzületek kialakulásához szükségesek. Ez képezi tárgyát a szorosabb értelemben vett nevelésnek, az erkölcsi nevelésnek.

Ha most a pedagógiai oktatásunknak az erkölcsi nevelésre vonatkozó röviden vázolt követelményeit a jelenlegi állapotokkal összehasonlítjuk, be kell látnunk, hogy nagyon sok hiánya van mai oktatási rendszerünknek, melyeket részben a jelenlegi tanterv keretén belül az anyag részleteinek helyesebb kiszemelésével s feldolgozása módjával, részben pedig csak tantervmódosítás útján pótolhatunk s pótolnunk kell.

Így teljesen hiányzik az egyik legfontosabb alapvető tárgy, az erkölcsstan. Még pedig teljesen hiányzik, azaz nemcsak különálló tárgyként nem szerepel, de anyagát sem találjuk meg csökevényes formájában, sem a lélektan avagy nevelésstan keretében. Egyes lélektanok ugyan rendesen az akarat szabadságával kapcsolatban megemlékeznek az önzetlenségről, mint egyetlen erkölcsi alapértékről. Nem akarom most vitatni, visszavezethető-e tényleg minden erkölcsi érték az önzetlenségre, mint alapértékre, csak arra utalok, ha tényleg úgy volna is, akkor sem kielégítő a jelzett szerzők tárgyalása, mert fejtegetésünk semmi néven nevezendő pedagógiai következtetés levonására nem alkalmas. Innen van az, hogy a legtöbb tanító ajkán az erkölcs, erkölcsi jellem, erkölcsi akarat stb. üres szóképzet.

Erős a meggyőződésem, hogy a jelenleg működő pedagógia-tanárok egységes, tervszerű, tudatos munkájaként elérjük még e hiány pótlását. Ismerem az akadályokat, melyek az erkölcsstan felvételét megnehezítik, de tudom, hogy komoly munkával leküzdhetjük azokat.

A lélektani s neveléstani oktatásunkban is sok a kívánni valónk.

A lélektan anyagának kiszemelésére és elrendezésére még visszatérünk. Most csak egy hiányt emelek ki. Teljesen hiányzik a gyermektanulmánynak az erkölcsi érzelmekre stb. vonatkozó eredményeinek feldolgozása, ismertetése, holott erre az erkölcsi nevelés tárgyalása alkalmával elengedhetetlen szükségünk van. Másrészt jelenlegi rendszerünk nem gondoskodik arról, hogy növendékeinket képessé tegyük arra, hogy a gyermekekben fellépő érzelmi s akarati jelenségeket, különösen az erkölcsi érzületben megkívánt lelki tulajdonságokat s az erkölcsi szempontból értéktelen, káros jelenségeket alkalomadtán könnyen, készségesen ismerjék fel s ahhoz alkalmazkodni tudjanak. Ezzel eljutottunk annak hangoztatásához, mennyire fontos növendékeinket gyermektanulmányi megfigyelések pontos végzésére képesítenünk. Minden félreértés elkerülése miatt ismételten megemlítem, hogy oly jelenségek megfigyelésére kell képesítenünk növendékeinket, melyek gyors, könnyű felismerésére s az azokhoz való, azonnali alkalmazkodásra az erkölcsi nevelés érdekében feltétlenül szüksége van a tanítónak.

(Folytatása következik.)

(Déva.)

Kandray Géza.

A szünidei kurzus tárgyai.¹⁾

Az utolsó esztendőkbén mind gyakrabban hangoztattuk a tanítóképzőknek szociális hivatását s határozottan kimondottuk többször is, hogy oktatásunknak, nevelésünknek mind nagyobb gonddal kell lenniök, hogy népünknek szociális érdekeit szolgálhassák. Hangoztattuk, hogy bármely szakon levő minden tanárnak bár ha már megtette azelőtt is, mindjobban rajta kell lennie a jövőben, hogy tanításában a szociális irányzatok mindjobban kidomorodjanak.

A tanítóképző-intézeteknek megkívánható szociális munkásságával a „Magyar Tanítóképző“ hasábjain többen foglalkoztak, tanácskozott róla a választmány is, s az elmúlt év tavaszán a tanítóképző-tanárok temesvári közgyűlése elé került a nagy kérdés. Hallottuk az ott elhangzó véleményeket, s láttuk a véleményeknek sokféleségét. Hol tanítsuk, hogyan tanítsuk a szociális ismereteket, azután még mit tanítsunk azon ismereteknek tágas birodalmából,

¹⁾ Felolvasatott a választmánynak f. évi márciusi ülésén.

mindezekről és sok másról sok szó esett. Ha több különböző véleményel is kerültünk szembe, egy fölfogás mégis valamennyinél erősebben kidomborodott, s ez az, hogy szociális irányt kitűző oktató és nevelő munkásságunkban teoriákkal, elméleti tudományoskodással, szociális iskoláknak kitűnő prelegálásával csupán nem sokra megyünk. Bizonyos, hogy munkásságunk csak akkor lesz eredményes, ha tanításunk, vezetésünk, maga az élet, a valóság, s nem a szürke elmélet, mely igen könnyen holt tőke maradhat anélkül, hogy népünk javára egyáltalán kamatoznék. Kétségtelen, hogy ezen kérdésnek megvalósítása egyike a legnehezebb feladatoknak, melyek előtt a tanítóképző-tanárságot látjuk. Ki tagadhatja, hogy a kemény diót egyenkint is, együttesen is törőgettük, de bizony megtörni nem törtük meg. A temesvári közgyűlés után még mindig a bizonytalanságnak egy bizonyos leple borul reánk. Próbálgatjuk és valljuk is, hogy tanítóképzésünket teljes egészében a szociális irányú tevékenységre való nevelésnek kell tekintenünk, hiszen erre utasítanak bennünket korunk jellege, kívánalmái is; vezetnek bennünket a cikkezések, a közoktatásügyi kormány által rendezett szociológiai kurzus tanításai, a választmányi és közgyűlési tárgyalások és határozatok, épenúgy a magunk mindegyikünk legjobb akarata, — de kétségtelen, hogy a megvalósításban nagy nehézségekkel kell megküzdenünk. Maguknak a tanároknak részéről is alapos előtanulmányok és határozott alkalmas érzék kifejlesztése szükséges hozzá, hogy bármelyik szakon ebbeli munkásságukat növelésüknek nagyobb megterhelhetése nélkül mégis minél könnyebben és mentül sikeresebben végezhesék. Keresnünk kell az alkalmat, keresnünk kell a módokat, melyeknek segítségével minél jobban fegyverzetten szállhatunk síkra népünk, nemzetünk jól felfogott érdekeiért.

Most, midőn arról van szó, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok tanfolyamai intézményesekké tétessenek, s midőn a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének választmánya 1911. január hó 7-i értekezletében a jelen évre úgy határozott, hogy egyrésztől csillagászati és leíró földrajzi kurzus szervezése hozassék a vallás-és közoktatásügyi Miniszter Urnál javaslatba, most a magam csekélységével arra gondolok, hogyan lehetne mindjárt ezen tanfolyam rendezése alkalmával, pl. a leíró földrajz keretében a tanítóképző-tanárok ismereteit szélesíteni, mélyíteni az irányban is, hogy ezáltal egyenesen szociális készségeik tetemesen megnöveltessenek. Miután szociális bajok megelőzését, a bajok orvoslását, a szociális érdekek

gondozását igazán sikerrel csak azok végezhetik, kik elsőbben is népünknek jó ismerősei, úgy gondolom, arra kellene törekednünk, hogy szociális gondozásra váró népünknek fizikai, szellemi és lelki életével, nemcsak hibáival, de különösebben fölhasználható jó tulajdonságaival, tehetségeivel, szociális viszonyaival a tanítóképző-intézeti tanárok itt, a földrajz körében is közelebbről megismerkedhessenek. Mindezen ismereteiket tanítóképző és tanítónevelő munkásságukban majdan mind teljesebben érvényesíthetik és a tanítóképző intézeteknek szociális tevékenységre hivatott ifjúságát már egyenesen ebben az irányban hathatósan kalauzolhatják.

Arra gondolok, nem lehetne-e a rendezendő földrajzi kurzusnak egyik szakaszánál, a leíró földrajznál úgy irányítani a tárgyalásokat, hogy különösebben a hazai állapotok, s azoknak keretében népünknek helyzete, érdekei részesülnének különös figyelemben. Bizonyos, hogy most, mikor közgazdasági állapotaink és érdekeink mindjobban a nagy Széchenyi nevét emlékeztetik, bizonyos, hogy ugyanakkor jogosan idézhetjük ugyanazon Széchenyinek mondását, mely szerint „...nem a tanulás, s a tudományok mennyisége teszi az embert okossá, hanem azok megemésztése, s jól elrendelése“... Bármí szépnek tudjuk is a messze területekre is kiható nagy tudást, a távoli ismereteknek nagy hatalmát, úgy hiszem, mégsem ilyesmit akarunk jelen viszonyaink között, mikor most a tanítóképző-tanárok továbbképzéséről szólnak. Egy tanfolyamon nem olyasmire van szükségünk, mit bármely nagyobb szakkönyvben odahaza is bármikor egyszüren felüthetünk és szükség szerint meg is tanulhatunk, hanem olyan életbevágó tapasztalatokra, mindenképen a gyakorlatból leszűrt gondolatrendszerekre, irányításokra, melyekkel oktatásunk, nevelésünk egész vonalán munkánkba életet lehelhetünk, s munkánkknak bizonyos egészséges szint adhatunk.

Most, hogy a földrajz köréből továbbképző tanfolyam van szervezőben, épen most ne feledkezzünk meg a sokszor hangoztatott szociális kívánalmakról, ne feledkezzünk meg annál kevésbé, mert hiszen már a temesvári földrajzi szaktanári értekezleten is hallottuk a tagadhatatlan igazságot, hogy a szociológiának legszárdabb bázisa a földrajz.

Hogy megtanulják tanítványaink ismerni a népet, ez sem olyan általános mesterség, melyhez mindenki természetből érthetne. Maguknak a tanítóképző tanároknak előtanulmányokra lenne szükségük, hogy a népélettel, a népélet jelenségeivel, azoknak, hogy úgymondjam filozófiájával megismerkedhessenek, s működésükben

tanítványaikat népünk ismeretének konkrét tényeibe majdan bevezethessék. Úgy odacsöppen az a 19 éves ifju tanító a maga falujába, hogy azt sem tudja, mihez kezdjen az istenadta. Kibocsájtottuk egy csomó tudománnyal, iskolájára is gondoltunk, mert népiskolai tanmenetét is magával viszi, de hogy miképen legyen faluja népének okos vezetője, ki a maga kis körében is az egész nemzet jóllétét és biztos jövőjét segítse előre, arra nézve úgy áll ott, mint nagy élő kérdőjel. S honnan tudná? Ha maga esetleg onnan, a nép köréből való is, iskolai élete szinte elvonta velezületett tradícióinak természetes megértésétől.

Ha népünk igazi állapotát akarjuk megítélni, tanárok, s a leendő tanítók az életből szokjanak az önnálló és biztos ítélkezéshez. Ne hangzatos szavak vezessenek bennünket, ne a négy fal közül akarjuk bajaiban segíteni és irányítani népünket, hanem az életben, a gyakorlatban igyekezzünk közelebb férni hozzá. Csak hálásak lehetünk azért, hogy ha státusunknak legalább csak egy kisebb része is kiváló, e téren nagy tapasztalatokat szerzett embereink közvetlen környezetében behatóbban foglalkozhatnék az etnográfiaival. Csak néhány óra is nem csekély hatású lenne olyan etnográfusok oldalán, kik gyakorlati nagy tudásuk egész tárházából már kiválasztásuk után nyújthatnák a megszívlelendő ismereteket.

Ha a vallás- és közoktatásügyi Miniszterium elfogadja a tanítóképző-intézeti tanárok választmányának javaslatát, a nyáron összegyűlnek Budapesten a tanítóképzők földrajzi szakos tanárai. Egy kisebb csoport nyerhetne rendkívül becses ismereteket a néprajzból, amely iskolai földrajzi oktatásunknak kell, hogy egyik fontosabb szemlélő pontját jelezze, annak dacára is, hogy legtöbb földrajzi tankönyvünk bizony igen-igen keveset foglalkozik vele. Én sem akarom a földrajzot etnográfivá átváltoztatni, de ma, mikor a földrajznál mindenki a maga kedvenc irányát szeretné főképen kidomborítani s az egyik orográfiát, a másik hydrografiát, a harmadik geológiát, a negyedik klimatológiát, az ötödik biológiát, a hatodik a politikai viszonyokat szeretné főképen vezető szempontul választani, talán én sem véték azzal, ha azt állítom, hogy földrajz tanításunknál — különösen a szociális viszonyokat véve tekintetbe — a néprajznak megkülönböztetett szerep biztosítandó annál is inkább, mert a szociális ismeretek tanítására szerintem is a földrajz a legalkalmasabb, s mert hiszen épen az etnográfia mellett fejlett maga a szociológia is, mint az etnográfianak egyik segéd-tudománya.

Nem történelmi alapon végigvezetett etnográfiai tanulmányokra gondolok én ez alkalommal, hanem a jelen élet megismerésére. A jelen élet megértésére, a jelen viszonyok alapján, amint a szociálembernek általában ismernie kell az életet. Adja a földrajz a föld életét, s rajta az ember életét, magyar földön a magyar állampolgárok életét. Az egész népismereti körből különösebben figyelemre méltónak tartom a természeti viszonyoknak, a növény- és állatvilágnak vonatkozásait a népeletre, az egészségügyet, a gazdaságot, a népesedési mozgalmat; a lakást, a ruházatot, a táplálkozást, a különböző foglalkozásokat a háziiparral és a népiparral, a családi, a vallási és egyéb népies kormányzati, igazságszolgáltatási szokásokat, az ügyességeket, a szépművészetet, népies díszítő motívumokat: a famunkáknál, szűrdíszeknél, varrottasoknál, hímzéseknel, cserépedényeknél, husvéti tojásoknál stb. Általában, hogy megismerhessük népünk ügyességét is, használhatóságát épen úgy, mint faji gyengéit és nehézségeit. Józan, világos gondolkozását, biztos ítéletét, jó esztétikai érzékét fölhasználhassuk, s emelhessük alkalmazkodó képességét a kor új viszonyaihoz, növelhessük munkaszeretetét, pótolhassuk vállalkozó szellemi és leleményességi hiányait. Megjegyzem, hogy ezen szűkebb körből még hiányzik a voltaképeni ethnologiai rész, de már mindezen elsoroltakból is megállapítható a hatás, melyet mindezek a népnél mutatnak. Mind fontos dolgok ezek, mert szociális küzdelmeinkben sem a mindennapi kenyér kérdése, sem az erkölcsi és kulturális problémák nem mellőzhetők. Mind fontos kérdések ezek, melyek közül egyiket is, másikat is az egyes tárgyakról való szociális véleményezéseik közben nem egy szak tanárjai hasonlólag megpendítették. Ha megemlítjük még a társadalmi intézményeket, kijelölhetjük népünknek helyét a társadalmi fejlődés lépcsősorában, s népünknek ismerete, népünknek tanulmányozása oktatásunkban, nevelésünkben, s magánál a földrajznál bizonyára reálisabb jövő képét rajzolja elénk, s csak vonzóbbá tenné földrajzi oktatásunkat, mert a hazai állapotoknak illetően tárgyalásánál nemcsak az érdekesség lélektani elve, hanem az eszméltetés logikai elve, sőt a hasznosság etikai elve is mind fokozottabban érvényesülhetne.

Az említett irányzattal minden képző alapos megfigyelés tárgyává tehetné a maga környékét, a maga vármegyéjét. Tanítványaink figyelme alapján fölhivatnék, érdeklődése eleve fölkeltenék. Önmunkásságuknak fölhasználásával is, akár az önképzőkörben, vagy azon kívül, szóbeli megtárgyalásokkal, avagy írásbeli repro-

dukálással úgy külön is, mint bár akármelyik tárgy megfelelő keretében igazi népismeretet nyújthatnánk, melyre tanítványaink jövő hivatásuk körében joggal és sikerrel alapíthatnának. Céltudatosan rendezendő kirándulások alkalmával és akár onnan a környékről, avagy akár máshonnan is begyűjtött tárgyalási és szemléleti anyaggal bővülne ki és nyerne maradandó képet ebbeli munkálkodásunk. Hangsúlyozom, ne hagyjuk veszendőbe a népelet megmenthető tanulságait, tőkésítsük azokat nemzetünk javára.

Mikor eddig eljutottam, engedtessek meg nekem, ha már egy ideális álmkép is elragad itten, mikor a tanítóképző-intézetet igazi népoktatási, népnevelési minőségében merész vagyok már úgy látni, mint napjaink mindenfelé létesülő „kutupalotá“-inak egyikét, melyben buzgó, az ügyért lelkesedő tanár tanítványainak lelkes hangyaszorgalmával, munkálkodásuknak helyén, a környékről begyűjtött néprajzi adatokból és néprajzi tárgyakból, készítményekből kis néprajzi muzeumot is létesíthet.

A Muzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége 1910. szeptember 7-i ülésén úgy határozott, hogy ha lehetséges lesz, az idei nyáron néprajzi tanfolyamot rendez Budapesten. Mindenesetre szép és teljes megoldása lehetne a tárgyalt kérdésnek, ha az ilyen tanfolyamon tanítóképző-intézeti tanárok is részt vehetnének, azaz hogy oda berendeltetnének; amennyiben azonban ilyen intézkedésnek megvalósítása akadályokba, nehézségekbe ütköznék, fentartónak hiszem azon véleményemet, hogy tanítóképző tanáraink a rendezendő földrajzi kurzus keretében néprajzi irányításokban is részesedjenek.

Tisztelettel teszem javaslatomat: keresse meg a tisztelt válaszmány a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter urat, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok számára a nyáron rendezendő földrajzi továbbképző tanfolyam keretében az etnográfia is helyet kapjon és fontosságához mérten megkülönböztetett óraszámmal szerepeljen.

(Pápa.)

Fankó László.

Különfélék.

Egy amerikai egyetem ünnepe.

(Folyt.)

És most áttérek a *tettre* (6). Mióta a lélektani labororium létesült, a visszahatási kísérlet mindig meg volt nálunk; oly kísérlet az, mellyel felette visszaéltek, úgy szóval, mint tettel; de annak esélyei (possibility) oly sokirányúak, hogy az az iránt való érdek soha sem lankadt és most kezdjük csak látni, hogy az a lélektani elemzésre megbecsülhetlen eszközt nyújt. Az évtized a műtani iratoknak egész tömegével kezdődik: Smith W. G. 1900 és 1903-ban, Judd pedig és társai a Yale-laboratoriumban 1905-ben a visszahatási (reaction) mozgás természetét iparkodtak meghatározni; Alechsieff 1900-ban, Bergmann 1905-ben a mennyileges becslés új módszereivel tettek kísérletet. De a kísérlet ezen műtani vagy természettudomány lélektani szempontját a lélektani elhomályosította. Ach 1905-ben „Az akarat tevékenység és gondolkozás”-ról (Über die Willungsthätigkeiten und das Denken) cím alatt könyvet ad ki, oly könyvet, mely a kísérleteknek az egyszerű és összetett visszahatások fölött való sorozatában, annak alkalmazásáról tesz jelentést és azt tárgyalja, amit ő kissé bőbeszédűleg „a rendszeres kísérleti belszemlélet (introspection) módszeré”-nek jelöl meg. Bizonyára alig választhatott volna többet ígérő területet. Mert noha Kuelpc már 1893-ban így szólt: „a visszahatás semmi egyéb mint... az önkéntes tett... szabatos tipusa... úgy, hogy annak puszta tartama lélektani jelentőségének csak csekély része és noha ezt Wundt ismételtlen megerősítette, Ach eljött senki sem tett komoly kísérletet, hogy az akarás és tett lélektanát azon belszemléletli adatokon építse fel, melyeket a visszahatási kísérlet nyújt. Röviden Ach a visszahatásnak (reaction) elő-, közép- és utóidőszakát különbözteti meg: az előidőszak a jeladástól az ingerig, a közép vagy főidőszak az ingertől a visszahatási (reactive) mozgásig; az utóidőszak határozatlan tartamú, de bizonyára több percig, melyek közvetlenül a kísérlet bezárása után következnek, fennmarad. A rendszeres kísérleti belszemlélet módszere tehát megkívánja, hogy az elő- és középidőszak tényei, a kitarató hajlamok fennmaradása alatt az utóidőszakban, mint egész belszemléletileg vizsgáltassanak. Utalnom kell második felolvasásomban („A gondolat lélektana” —

ezen felolvasás, mivel a szerző épp csak nem rég adott ki egy terjedelmesebb értekezést e tárgyról, itt nem nyomattatott ki.) Ach vizsgálatainak eredményeire; legyen elég most annak kijelentése, hogy ezen eredmények a cselekvő öntudatra a világosság egész áramát vetették és hogy azokat, szerencsére, más kísérletek következményei is, különösen Watt munkája, melyet ő függetlenül és más célzattal végzett, megerősítik. Eddig vezérkönyveinkben a cselekedet lélektanának szánt fejezet a fejlődésszerű (evolutionary) élet- és szervtan (biologie, physiologie) keveréke és tétovázó lélektani általánosítás volt; ezentúl az a lélektani megfigyelés tényeit fogja felölelni.

Óhajtanám, hogy (7) a képzeletről (imagination) is annyit mondhatnék. De igazában vagy az elemi folyamattal, a képpel kezdjük, vagy az ellenkező végletbe megyünk át és a képzeletet a jellegzetes (typical) alakulatok egy csoportja számára elfogadott általános nevet, mint az emlékezet mellé rendeltet fogjuk fel s így határozottan ki kell jelentenünk, hogy a kísérleti lélektan alig van a fejlődés küszöbén túl. Az én egyéni véleményem az, hogy nekünk a képből (image) kell kiindulnunk, így például meg kell határoz-nunk, hogy a képminőség egyenkiterjedésű-e az érzetminőséggel, s hogy vajjon a képzelő eltérés megfelel-e az érzetre vonatkozó megkülönböztetésnek. Még különösebben komolyan kell azon törekednünk, hogy a képre vonatkozó képtelenséget (paradox) megoldjuk: mivel az oly könnyen összezavarható az érzettel és attól mégis oly könnyen és határozottan megkülönböztethető. Azt hiszem, hogy sokat lehet várni a képletek folyamatban lévő tanulmányától, s a gondolat és önkéntes tett fölötti munka esetleges eredményeiből. Így nem régiben az én saját laboratóriumomban azt találtuk, hogy az emlékezet és képzelet népies lélektana egy fontos pontban a tényeket megfordítja: a kép felhasználható az emlékezet számára, nem mivel vagy amennyiben állandó és maradandó, hanem éppen azért mivel változó és eltűnik, mivel az az egy beolvadást, a távollátást és helyettesítést megengedi, és így ránk nézve lehetővé teszi, hogy a tapasztalat nagy részét sűrített és rövidített alakban léte-sítsük; míg a képzelő lélek, minden bizonnyal az átlagos szintájon, nem oly lélek, melynek képei, változatosságuk által új és újabb lelki kapcsolatokat létesítve, kaleidoszkopszerűleg váltakozzanak, — de ellenkezőleg olyan, mely majdnem képirásszerű (photographically) állandó képalkotással (imagery), mely tetszés szerint szemlélhető és rendezhető, van ellátva. Ez, ha egyszer rájöttünk,

elégé természetes; de ez alig az, amit előre bebizonyítottunk volna. Idézhetnék hasonló eredményt feles számban: de a tények elszigetelten állnak; a fődologban a képzelem érintetlen terület s úttörőre ép úgy vár, mint csalogat. Az összetettebb (8) *hajlamszerű* (affective) *alakulásokról*, mindaddig, míg az érzelem lélektanát el nem sajátítottuk, keveset mondhatunk. Ezen felolvasásban fentebb megjegyeztem, hogy Wundt az ő hajlamokról (emotion) szóló elméletében a lelki folyamatok időszerű látszatát jelentékenyen felhasználta; és én úgy gondolom, hogy a jövőben a kísérletet tevő helyesen jár el, ha ezen ráutalást elfogadja. Mi azonban, a végleges siker némi reményével, az indulatot és érzelmet mindaddig nem elemezhetjük, míg a hajlamszerű tulajdonságok természete s számára nézve megállapodásra nem jutottunk.

Valóságos megkönnyebbülés ezen tárgyról, képzelem és indulat, a gondolat kérdésére térni át. Találtunk különféle dolgokat, melyek némi igazsággal az utolsó tíz év kísérleti lélektana „jellemzői“-nek nevezhető: a természettudományi lélektan felélédése és kiterjedése, a hajlam kérdésének összpontosítása (focalizing), a figyelem érinthető lélektanának felmerülése, az emlékezet törvényeinek megállapítása. Mindazonáltal, ha azt kérdeznék tőlem, hogy nevezem meg a kutatás azon egyedüli irányát, mely az évtizedet inkább jellemezte, mint bármely más, nem tétováznam a gondolatfolyamatok kísérleti tanulmányait, melyek legtöbbjét a würzburgi laboratoriumnak köszönhetjük, kiválasztani. Nem mintha ezen vizsgálatok csak Németországra szorítkoztak volna: sőt ellenkezőleg, Binet Franciaországban, Woodworth az Egyesült Államokban, Bovet Svájcban, ép úgy, mint Marbe és utódai Würzburgban ugyanazon feladattal küzdöttek; noha tagadhatatlan, hogy a német munka legbehatóbb és legállandóbb volt. A kísérleti lélektanban az új kiindulás innen ered; fogalom (concept), ítélet és vonatkozás, az észszerű (racionál) lélekbúvárok utolsó menedéke, belszemléletileg elemezve és az időjelzőnek (chronoscope) alávetve, az érzet (sensation) és társítás (association) mellé helyeztettek. Jövő felolvasásomban arra fogok törekedni, hogy a módszer és eredmény felől némi fogalmat nyujsak, és hogy a jövő kutatások legtöbbet ígérő ösvényét kijelöljem.

S ezzel szemlélnék főrészt befejezem. Ha valami jelentékenyebb dolgot elmulasztottam, vagy ha úgy tűnik fel, hogy a munka valamely csoportja iránt igazságtalan voltam, bocsánatot és helyreigazítást kell kérnem, a lehető legrövidebben beszéltem.

Hátra van még, hogy a kísérleti módszer kiterjedése felől, azon határon túl, melyen a jelen értekezés mozgott, valamit mondjak. Mi az egyéni lélektan; a kisebb rendellenességek — alvás, álom, álomkórság (hypnosis) — lélektana; a kísérleti széptan? (aesthetic). S végül, de nem mint legcsekélyebb, mi az összehasonlító lélektan?

Már csak egy pár szóra van időm. Az egyéni lélektan, melyet 1906-ban először, modern alakjában, Stern foglalt rendszerbe, a kísérleti lélektan becséhez egyik fő bizonyíték. Az eredmény igen sok másként kimagyarázhatlan eltéréseihez ez szolgáltatja a kulcsot, s kilátást nyújt arra, hogy a vezérkönyvek nem egy nyilvánvaló ellentmondását alább szállítja; kétséget nem szenved, hogy az a közvetlen jövőben az állandóan emelkedő jelentőség tekintélyes részét fogja alkotni. Mig ellenben, ha szabad véleményt kockáztatnom, úgy látszik előttem, hogy a rendellenesség lélektana, elméleti ígérétében némileg tévedett; a jelen érdek az alkalmazás felé irányul. Vogt módszere „a közvetlen lélektani kísérletről az álomkór (hypnosis) állapotában“ nem segített bennünket, amint azt némelyek reménylették, a hajlamszerű elemzésre; és bár Martin és Ach meg is honosították az altatást (hypnosis) a laboratóriumokban, nem látszik valószínűnek, hogy példájuk általánosan követettni fog. A kísérleti széptan (aesthetics) nagy mértékben részesült a lélektan jelen vízszintes kiterjedésében. A színek és térbeli alakokról készült munka áttekintése, mely „A lélektani évfolyam“ (Année psychologique) hatodik kötetében jelent meg (1900) csak öt kutatót említ; s az első és második között, Fechner és Witmer, több, mint husz évi időköz van. De midőn Knelpé az 1906-i kísérleti lélektani kongresszus számára hasonló szemlét volt összeállítandó, terjedelmes anyagot talált, a módszerek egész fegyvertárát és az eredmények igen jelentékeny tömegét. Kétségen kívül még távol van azon idő, ha ugyan a sors úgy rendelte, hogy egyáltalán eljőjjön, melyben a kísérleti széptan (aesthetic) a széptan rendszeréhez (System der Aesthetik) ugyanazon viszonyba jut, amelyben van a kísérleti a — rendszeres lélektanhoz. Emellett azonban jól esik annak tudomásul vétele, hogy az amerikai laboratóriumok, úgy ezen, mint más irányban, a munkából a maguk részét bőségesen kivesszik.

Mégis van ismét valami, mely mint jellemzőbb, követésre méltó: nevezetesen az alsóbb szervezetek kísérleti lélektanának gyors növekedése, oly növekedés, mely felől könyvek kiadása, a technikai tanulmányoknak különböző közleményei és az állati élet többféle szokatlan alakjainak a mi laboratóriumainkban való beözön-

lése tanuskodnak. Az összehasonlító lélektan jelen állapotát nálamnál sokkal illetékesebb tekintély adta elő; én ezuttal csak egyéni érzelmeimnek akarok kifejezést adni, mint egy oly labororium igazgatója, melynek első sorban az emberi öntudat kutatása a célja. Azért én szívesen látom az állatokat ép úgy magam végett, mint ő értük. Magam végett, mert azt hiszem, hogy az összehasonlító munka az emberivel foglalkozóra (humanist) jótékony hatással van. Nehéz a kötelezettség valamely határozott pontját kijelölni; de bizonyos vagyok afelől, hogy az összehasonlító vizsgálat feladatainak és módszereinek megismerése eszméim sok részét sietteték és világosabbakká tették. Az állatokért pedig azért, mert az összehasonlító lélektant csak oly férfiak építhetik fel, akiknek az emberi lélektanban gyakorlatuk van. Ezen tényre nézve semmi kétség nem foroghat fenn. Az állatvizsgáló (zoologist) az élettani technika terén való eljárásban a lélekbúvárt felülmulhatja s valószínűleg felül is mulja. De a lélektannak is meg van a maga technikája: a lélektannak meg van a maga tartása, nézőpontja, megengedhető és meg nem engedhető kérdései, módszertani készüléke, oly technika, melynek elsajátítása időt kíván; s ez hiányzik, szemlélhetjük teljes türelemmel és a képzelhető legnagyobb pontossággal az állatok magaviseletét, de azért nem juthatunk az összehasonlító lélektanhoz. Azért tehát mindaddig, míg a kísérleti lélektan minden ember általános élettani képzésének elismert részét, egészében az élet szervezetenében (physology), állattanában és a természettudományokban való képzést alkotja, — mindezen időig a hely azon állatok számára, melyeknek az a feladatuk, hogy azok lelki képességeinek terjedelmét és jellegét feltárják, a lélektani labororium.

Majdnem végére jutottam; és attól tartok, hogy alig nyújtottam többet, mint egy sor nevet és néhány általános megjegyzést; de hisz nem is tehet az ember sokat egy óra alatt. Most még csak egy pont van, melyet mielőtt végeznék, szívesen kívánok tenni. Az egész felolvasáson át megadottnak fogtam fel, hogy a lélektan kezdetleges célja a lélek elemzése. És mégis, az utóbbi évek alatt, a lélektani elemzés ellen sokat irtak. Csakugyan azt mondják, hogy az öntudat élő folytonosság; az elemező azonban öl, hogy boncolhasson; s miután ölt, nem képes azon életet, melyet elvett, helyreállítani, hogy az öntudatot eredeti egészében mutassa be. Ezen érv, ha komolyan vétetnék, ép úgy alkalmaztatnék a lélektanra, mint az élettanra, s számúzná az élettani labororiumból az

idegizom előkészítést (preparation) és a paránymetszőt (microtome). Ez azonban csak félreértésen alapul, oly félreértésen, mely részint a vérlejtési (temperamental) visszahatásnak, részint a történelem és hagyomány szorításának tudható be. Midőn az életbúvár (physiologist) a szövetet, mint amely izomrostokból és idegsejtekből van „összetéve“, senki sem úgy fogja ezt fel, mintha a rostok és sejtek elkülönítve előbb lettek volna, és hogy azok, a szerves növés valamely törvénye által, csak éppen most egyesítették volna, hogy a szövetet alkossák. Amivé a szövet, amelyet az életkutató (physiologist) most talál, mint amely elpusztulása (post mortem) utáni vizsgálatában, mint olyat, mely sejtekből vagy rostokból áll, lett, — olyan volt magában is. Mindazonáltal feltesszük, hogy az elemező lélekkutató, amennyiben elfogadja, hogy az érzetek egybeolvadnak és a fogalmak kapcsolódnak, a maga gondolkodását létesíti, éppen úgy amint az életkutatóról föltehető, hogy amennyiben elfogadja, hogy a rostok „össze vannak téve“, az izmokat létesíti. Tényleg, midőn az elemző lélekbúvár azzal bizatik meg, hogy a lelki elemek kapcsolatából az érzelmet (lelket) megállapítsa — és ezen megbiztatás mily gyakran és mily gondtalanul adatott — az elemzés célja azok kezében, kik azt igénybe veszik, egyáltalán félre nem értendő.

Ezért az elemező eljárás tudományjogosultsága, minden kétségen felül álló. Hogy vajjon az elemzés eredménye, a lélek körében, bir-e értékkel, más kérdés, és pedig oly kérdés, amelyre a felelet attól függ, hogy mit hajlandó az ember értékesnek minősíteni. Ha a lélekbúvárnak tárgya a lélek megismerése, a lélek megértése, akkor úgy látszik előttem, hogy — tekintettel a lélekre, mint összerűnek, túlságos összetettségére — egyedüli eljárása a lélek darabokra szedése és a töredékeknek a lehető aprólékos-ságig menő vizsgálata és pedig minden lehető szempontból. Eredményei, rendszeres új szerkezetben, a lélekről az értelmes felfogás ugyanazon nemét biztosítják számára, mint amelyet az élő testről neki az életbúvár (physiologist) elemző eredményei nyújtanak. A lélek tanulmányának megközelítése, elemzés nélkül, valóban nevetségesnél alig volna kevesebb; és tényleg nem is teszi senki azt. A lelki teljesség (integrity) legbuzgóbb védője, egy időben csak egy lelki tekintetet vagy lelki tevékenységet követhet.

Azzal végzem, hogy az elemzés a lélektanban nemcsak hasznos, de nélkülözhetlen; és vitatom, hogy a lélektani „eldarabolás“ (atomisme) ellen érvényesíteni akart közkeletű indokok legtöbbször

a tudományos módszerek sajnálatra méltó félreértését árulják el, nemkülönben, hogy az elemzési eredmények közkeletű lekicsinylésének nagy része a tudományos lélektan céljának hasonló félreértését árulja el. De midőn ezeket kijelentem, csak ismétlem azt, amit Ebbinghaus bizonyára helyesebben fejezett volna ki. Midőn ezen előadást azon veszteség fájdalmának kifejezésével megkezdtem, mely tudományunkat Ebbinghaus korai halálával érte, nem fejezhetem azt be helyesebben, minthogy hivatkozom azon csodálatra méltó józan felfogásra, mely az „Alapvetés“ (Grundzüge) első kötetében, lélektana tágabb kialakításának tárgyalását jellemzi.

(L. The American Journal of Psychology. Edited by Stanley Hall, Worcester. Mass. 1910. jul. 404 l.)

(Kispest.)

Somogyi Géza.

Irodalom.

Könyvismertetések.

A logika elemei. Iskolaikönyveken kívül eddigelé nem volt olyan könyvünk, mely a logika alapvető tudnivalóit világos rendszerbe foglalva, a mai tudományos fejlődés színvonalán, de a filozófiával szakszerűen nem foglalkozók számára is érthetően adná elő. Ezt a hiányt pótolja *W. Stanley Fevons*, híres angol filozófiai író *A logika elemei* című kitűnő könyve, melyet *Kelemen Ignác* székesfővárosi tanár gondos fordításában most adott ki a dr. *Weszely Ödön* által szerkesztett „Néptanítók könyvtára“. *Fevons* logikája ma a legkiválóbb szakmunkák egyike s az angoloknál igen nagy tekintélyben áll. A könyv, mely kiválóan alkalmas arra, hogy tanítók a segítségével kimélyítsék filozófiai ismereteiket, a *Lampel R.* (Wodianer F. és Fiai) cég kiadásában jelent meg; ára 2 korona.

Örmény regék. Az örmény nép költészete nemcsak nálunk, hanem általában egész Európában nagyon kevésbé ismeretes s így örömmel kell fogadni mindent, ami alkalmas arra, hogy legalább egy-egy részét megismertesse velünk. Most *Gopcsa László* vállalkozott arra, hogy az örmény népszellem egyik leggazdagabb és legszebb teréről ismertessen meg velünk néhány kedves virágot: hat örmény népregét ad magyar fordításban az Olcsó Könyvtár

legújabb füzetében. Naiv szépségü, igazi népi eredetü regék ezek, egyikükön-másikukon megismerjük az európai népmesék egy-egy motivumát. A fordítás gondos és magyaros; *Gopcsa* László szolgálatot tett irodalmunknak e regék átültetésével. A becses füzet az Olcsó Könyvtárban jelent meg a Franklin-társulat kiadásában. Ára 40 fillér.

Walter Crane: A vonal és a forma. Az angol illusztráció nálunk is ünnevelt nagy mestere, *Walter Crane*, egyike a modern rajz legkiválóbb theoretikusainak is, aki nemcsak a maga művészi gyakorlatával, hanem könyveivel is nagy hatással volt a rajzművészet és rajztanítás fejlődésére. Legjelentékenyebb művét, mely *A vonal és forma* cím alatt rendkívül biztos tudással és egy művészi munkában eltöltött élet nagy tapasztalatával foglalja össze a rajzra vonatkozó ismereteket, most adta ki a dr. *Wessely* Ödön által szerkesztett „Néptanítók Könyvtára“, *Mihalik* Gyula gondos fordításában, dr. *Nádai* Pál magvas bevezetésével. A könyv kitünő szolgálatot tehet mindenkinek, aki a művészet iránt érdeklődik, de különösen azoknak, akik a művészeti oktatással foglalkoznak. Az illusztrációkban gazdag szép könyvet a *Lampel R.* (Wodianer F. és Fiai) cég adta ki; ára 2 korona.

Példatár az alsófoku leányiskolák kézimunka tanításához. Leányiskoláink kézimunkatanításánál általában ötletszerűen összehordott, divatlapokból szerzett vagy az u. n. „előnyomó“ boltokban szövetre nyomott mintának gépies utánzásában, illetőleg kivarrásában merül ki a kézimunkatanításnak az a része, amely éppen hivatott volna a leányok alakítóképeségét fejleszteni és izlésüket nemesbíteni.

Újabban a fővárosi leányiskolák egyes osztályaiban megkísérelték a rajztanítást összekapcsolni a kézimunkatanítással. Az eredmény általában igen kielégítő, helyenkint meglepően jó volt. Ez a tapasztalat indította *Györgyi* Kálmán szakfelügyelőt arra, hogy javasolja a székesfőváros tanácsának ennek a munkának kiadását. Ez hosszú sorát foglalja magában a jó példának, melyek megmutatják módját annak, miként kell egyszerűbb kézimunkák egybeállítását, díszítményének megtervezését megkezdeni, a vázlatot hogyan kell fejleszteni és befejezni. Kívánatos volna, ha a leányiskolák kézimunkatanítása e példatár révén az eddiginél intelligensebb irányra kapna és ezzel a leányok kézimunkája arra a kulturális magaslatra emelkednék, amelyet ma már — közművelődésünk egyéb ágait szem előtt tartva — joggal megkívánhatunk.

A műben közölt választékos izlésű minták egy rész gyermekek sikerültebb tervezési kísérletei közül, jó részüket azonban *E. Gondos Emmy* fővárosi rajztanítónő tervezte. A színes sokszorosítást a székesfőváros házi nyomdája végezte. Ára 4 korona. Kapható a székesfőváros nyomtatványraktárában (Központi Városház).

Okirattár.

Az új képesítő vizsgálati szabályzat életbeléptetése.

1. A folyó 1910—11. iskolaév végén még az 1900. évi december hó 18-án 45781. sz. a. kiadott szabályzat alapján tartatnak meg a képesítő vizsgálatok.

Az új képesítő vizsgálati szabályzat ebben az iskolaévben csak a II. és III. évfolyam osztály-képesítővizsgálatának megtartásával lép életbe. Nevezetesen a II. évfolyam növendékei osztály-képesítővizsgálatot tesznek az egyetemes történetből és — Magyarország földrajzát kivéve — az egyetemes földrajzból; a III. évfolyam növendékei pedig a természetrajzból (biológia) és az ásványtan-vegytanból. Mivel pedig ez utóbbiaknak a II. évfolyam befejezésekor nem volt alkalmuk osztály-képesítővizsgálatot tenniük s ennek, valamint a természetrajzi vizsgálatnak pótlása méltányosan nem követelhető meg tőlük, kizárólag erre az egy esetre szorítkozva, átmeneti intézkedésként kivételesen megengedem, hogy az egyetemes történelemből s az egyetemes földrajzból kapott érdemjegyük az 1909—10. évi osztálybizonyítványukból irassék át oklevelükbe.

2. Az 1911—12. iskolaév végén az új képesítő vizsgálati szabályzat egész terjedelmében életbelép. Ugyanekkor azonban még a korábbi szabályzat alapján fejezhetik be képesítésüket mindazok, akik eszerint kezdték meg vizsgálateikat. Amennyiben pedig vizsgálateikat javításra vagy ismétlésre utasítás következtében ekkor be nem fejezhetnék, számukra a korábbi szabályzat érvényben marad az 1913. év végéig, amely határidőn túl kizárólag csak az új szabályzat alapján szerezhető tanítói képesítés.

3. Az évi osztályvizsgálatok és az osztály-képesítővizsgálatok egymáshoz való viszonyára nézve, félreértések kikerülése végett

megjegyzem, hogy az egyes évfolyamokat ezentul is, valamint eddig, csak egy vizsgálat: az évi osztályvizsgálat fejezi be s az osztály-képesítővizsgálatok egyszerűen ezeknek keretébe illesztendők be az új szabályzat kívánalmai szerint. Egyébképen a *Rendtartásnak* a vizsgálatokra vonatkozó 52—59. §§-ai a munkában levő és legközelebb életbeléptetendő revízióig, érvényben maradnak továbbra is; azzal a módosítással mégis, hogy az évi osztályvizsgálat főképen a kétes előmenetelű tanulók évi érdemjegyének végleges megállapítására szorítkozzék, s hogy a pótlóvizsgálat esetleges elengedhetésére vonatkozó rendelkezés az osztály-képesítővizsgálati tárgyakra nem alkalmazható.

4. A IV. évfolyam osztály-képesítővizsgálatán az ide utalt tantárgyak közül:

a) tisztán szóbeli a vizsgálat a természettanból, egészségtanból és gazdaságtanból;

b) írásbeli és szóbeli a vizsgálat a mennyiségtanból és németesetleg más hazai nyelvből;

c) szépirásból, rajzból és kézimunkából a növendékek iskolai dolgozatai alapján történik az eredmény megállapítása;

d) énekből és zenéből, továbbá testgyakorlatból a végeredmény megállapításában a négy év alatt elért összeredmény a mértékadó.

5. A vizsgálatok idejének megállapításában döntő szempont, hogy a befejező képesítő-vizsgálat előtt álló IV. évfolyambeli rendszer növendékeknek idejük maradjon a befejező képesítő-vizsgálatra való készülésre, s hogy a június hónapnak még legalább is a fele a többi évfolyamok iskolai tanulmányainak befejezésére legyen fordítható. Evégből legcélszerűbbnek látszik a következő időbeosztás:

a) A IV. évfolyam osztályvizsgálata május utolsó hetében.

b) A befejező képesítővizsgálat írásbeli része, június első hetében.

c) Az I—III. évfolyamok osztály- és osztály-képesítővizsgálatai, június harmadik hetében.

d) A befejező képesítővizsgálat szóbeli része, június negyedik hetében. (L. képesítővizsgálati szabályzat 54. oldal.)

Amennyiben a IV. évfolyam a folyó iskolaévben még a korábbi szabályzat szerint tesz képesítő vizsgálatot, a fentebbi időbeosztás megfelelően módosul.

6. A magánúton tanuló jelöltek osztályvizsgálatai (osztály képesítővizsgálatai) a Vizsg. Szabályzat 7. §-ához képest ugyan-

azon módon és ugyanazon időben tartatnak meg, mint a rendes növendékek vizsgálatai.

7. Akik a *Rendtartás* 13. §-a alapján vétetnek fel a tanító- és tanítónőképző-intézetekbe rendes növendékekül, a II. évfolyam képesítővizsgálati tárgyaiból a III. évfolyam végén ennek képesítővizsgálati tárgyaival együtt tesznek összevont osztály-képesítővizsgálatot.

8. Amennyiben a múlt év május hó 19-én 34034. sz. a. kiadott Szabályzat szövegén a jelen, új kiadásban némi változtatások történtek, figyelmeztetem rá azokat, akiknek tiszte a Szabályzat végrehajtása, hogy *érvényesnek és irányadónak mindenkör a jelen rendeletemmel életbeléptetett Szabályzat szövege tekintendő.*

9. Az új Szabályzat követelményeinek megfelelő képesítővizsgálati ügyiratok mintalapjainak elkészítéséről egyidejűleg oly módon gondoskodtam, hogy azok a kellő időben az egyetemi nyomda igazgatóságánál kaphatók legyenek.

Budapest, 1911. március hó 13.

Zichy.

Az állami elemi népiskolai tanító- és tanítónőképző-intézetek tanképesítővizsgálati szabályzata.

Életbeléptet a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1911. évi március hó 13-án 30.000. sz. a. kelt rendeletével.

1. §. Az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 102., 114. és 134. §§-aiban foglalt rendelkezések értelmében az állami tanító- és tanítónőképző-intézetekben évenként rendszeren egyszer, az iskolai év végén, elemi iskolai tanítói (tanítónői) képesítővizsgálat tartatik.

A képesítővizsgálat áll:

1. *osztályképesítő*-vizsgálatból;
2. *befejező* képesítővizsgálatból.

2. §. Az osztály-képesítővizsgálatok évfolyamonként tartatnak meg a 31. §-ban meghatározott tantárgyakból, az ott megjelölt módon.

A befejező képesítővizsgálatokra jelentkezhetnek:

- a) akik valamelyik tanítóképző-intézet rendes növendékei;
- b) akik a tanítói pályára magánúton készülnek. (1868. évi XXXVIII. t.-c. 133. §.)

3. §. Mind a két esetben elengedhetetlen feltétel a négy évfolyam sikeres elvégzése és az osztály-képesítővizsgálatok sikeres letétele. Rendes növendékek rendszerint csak abban a képzőintézetben tehetnek képesítővizsgálatot, amelyben a tanítóképző-intézet évfolyamait végzik; más képzőintézetben, *különös méltánylást érdemlő esetekben*, csupán a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter engedélyével bocsáthatók képesítővizsgálatra.

4. §. A képzőintézet negyedéves rendes növendékei születési bizonyítványuk, valamint esetleg más képzőintézettől nyert tanulmányi bizonyítványaik beadása mellett, legkésőbb május hó 15-éig az igazgatónál jelentkeznek és ha a jelen szabályzat követelményeinek megfelelnek, a tanári testület által a befejező-képesítővizsgálatra bocsáttatnak.

5. §. Magánúton előkészült jelöltek csak a nemüknek megfelelő képzőintézetekben bocsáthatók akár osztály-, akár befejező-képesítővizsgálatra a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter engedélyével, a következő feltételek alatt:

a) ha a befejező-képesítővizsgálat idején férőjelöltek 19-ik, nőjelöltek 18-ik évüket betöltötték, vagy ha az esetleg fennforgó korhiányra nézve a vallás- és közoktatásügyi minisztertől korengedélyt nyertek;

b) ha a képzőintézetbe való felvételre nézve az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 86. és 108. §§-aiban megszabott előképzettséget valamely nyilvános iskola bizonyítványával igazolják (férfiaknál: a közép- vagy polgári iskola IV. osztályának, vagy a felső népiskolának — nőknél: a polgári vagy felsőbb leányiskola, vagy a leánygimnázium IV. osztályának, vagy a felső népiskolának elvégzése);

c) ha a képzőintézet mind a négy osztályában tanított anyagból sikeres osztályvizsgálatokat, illetőleg osztály-képesítővizsgálatokat tettek;

d) ha erkölcsileg kifogástalanok, testileg épek és a tanítói pályára alkalmasak, amit helyhatósági erkölcsi, illetőleg hatósági orvosi bizonyítvánnyal, esetleg a képzőintézet orvosának bizonyítványával tartoznak igazolni;

e) a befejező-képesítővizsgálatrabocsátás feltétele ezenfelül annak hiteles igazolása, hogy a magánúton készülő jelölt, utolsó két osztályvizsgálatának ideje alatt vagy azután, a törvény követelményeinek megfelelően, legalább egy teljes évig állandóan foglalkozott a tanítás gyakorlatával valamely népiskolában, vagy általa

egy iskolaév tartama alatt előkészített magántanulóval nyilvános népiskolában sikeres osztályvizsgálatot tétetett.

6. §. A magánúton előkészülő jelöltek az osztályvizsgálatok letehetését kérő folyamodványukat kellően felszerelve (5. §.) vagy közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez, vagy annak a képzőintézetnek igazgatójához adják be, ahol a vizsgálatot letenni óhajtják. Az igazgató a folyamodványt a tanári testület kellően megokolt véleményével együtt a királyi tanfelügyelőhöz juttatja.

A kir. tanfelügyelő a tanári testület véleménye alapján javaslatot tesz a jelöltek folyamodványairól, kedvező esetben megjelöli a leteendő osztályvizsgálatok idejét és e javaslatával együtt az ügyet végleges döntés végett fölterjeszti a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez.

Két osztályvizsgálat közé tanítójelölteknél rendszerint, tanítónőjelölteknél azonban multhatatlanul egy teljes iskolaévi időköznek kell esnie. Osztályösszevonásnak helye nincs. (31.043/1907.)

A vizsgálati engedély mindenkor csupán egy esetre szól. Amennyiben pedig a jelölt bármely oknál fogva nem élt vele, csak újabb miniszteri engedéllyel bocsátható vizsgálatra.

Magántanulók *csak* a lakóhelyükhöz legközelebb fekvő képzőintézetben bocsáthatók vizsgálatra; folytatólagos vizsgálatra pedig — különös méltánylást érdemlő esetektől eltekintve — mindig csak annál az intézetnél, amelynél tanulmányaikat megkezdették.

7. §. A magán-osztályvizsgálatok a rendes tanulók osztályvizsgálataival egy időben, a kir. tanfelügyelőnek vagy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől megbízott helyettesének elnöklete alatt, az illető osztályban tanító tanárok előtt tartatnak meg és kiterjednek az osztályban tanított mindamaz elméleti és gyakorlati tárgyra és írásbeliekre (rajzra, szépirásra, kézimunkára, gazdasági gyakorlatokra), amelyek az állami tanító- (tanítónő-) képzőintézetek tantervében helyet foglalnak.

Az osztály-képesítővizsgálatok a magántanulókra nézve is kötelezők és az osztályvizsgálatok keretében tartatnak meg. (L. 31. §.)

A magán-osztályvizsgálat eredményéről, a miniszteri engedély számának és keltének idézésével, osztálybizonyítvány adatik ki.

A következő magán-osztályvizsgálatra, illetőleg befejező-képesítővizsgálatra a jelölt csak ugyanabban a képzőintézetben s abban az esetben bocsátható, ha a megelőzőt legalább elégséges eredménnyel kiállotta.

Ha a jelölt egy, legfeljebb két tantárgyból, az osztály-képesítővizsgálat tárgyait is beleértve, elégtelen osztályzatot kapott, a következő osztályvizsgálatot csak akkor teheti le, ha elégtelen osztályzatait kijavította (32. §). Kettőnél több tantárgyból tanúsított eredménytelenség esetén az osztályvizsgálatnak csakis egy év eltelte után való egyszeri ismétlése engedhető meg.

8. §. Akik a középiskola nyolc osztályát sikeresen elvégezték, vagy érettségi vizsgálatot tettek, a befejező-képesítővizsgálatrabocsátás előtt legalább egy, legfeljebb három évvel, *osztály-képesítővizsgálatokat* tesznek (egyszerre összevontan, vagy két részletben egy-egy évi időközzel) az évfolyamonként megszabott (31. §) tantárgyakból s ezenfelül egy évi tanítói gyakorlatot (5. § *e*)) tartoznak igazolni. Az osztály-képesítővizsgálatok letételét igazoló bizonyítvány a *befejező-képesítővizsgálatrabocsátást* kérő jelentkezéshez csatolandó.

A felső kereskedelmi iskola akár egyes osztályainak elvégzése, akár pedig érettségi bizonyítványa, tekintettel ennek az iskolának kifejezetten szakiskolai jellegére, a tanítóképzés szempontjából semmiféle előnyt nem biztosít a tanulóknak.

9. §. A magán-osztályvizsgálat díja osztályonként 40 korona; a középiskola nyolc osztályát végzett jelöltek osztály-képesítővizsgálataié 40 korona; az ismétlővizsgálatoké mind a két esetben 40 korona. A javítóvizsgálat díjtalan.

A vizsgálati díj a vizsgálotanárok között személyenként egyenlően osztatik fel; ezenkívül egy-egy rész illeti meg az igazgatót és az elnököt vagy helyettesét.

Mindenzekekről a vizsgálatokról (7., 8. §§) jegyzőkönyv vétetik fel a képesítővizsgálati tárgyakkól feladott kérdések bejegyzésével; azonkívül külön anyakönyv is vezetendő.

10. §. Képesítővizgálatra nem bocsáthatók:

a) akik ily vizsgálaton kétszer vettek vissza (1868. évi XXXVIII. t.-c. 104., 114. §§);

b) akik bűnvádi kereset alatt állanak vagy annak folytán bíróság el voltak ítelve;

c) akiket a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az ország tanítóképzőintézeteiből vagy összes tanintézeteiből kizárt;

d) akik oly betegségben vagy fogyatkozásban szenvednek, hogy emiatt tanítói hivatás betöltésére nem alkalmasak.

11. §. A képesítővizsgálatok (osztály és befejező) megtartásával felruházott vizsgálóbizottságot a kir. tanfelügyelőnek, vagy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter által megbízott helyet-

tesének elnöksége alatt a képzőintézet tanári testülete alkotja. Helyet foglal benne a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter által a vizsgálatához esetleg kiküldött miniszteri biztos is, akinek hatáskörét mindenkor megbízólevele írja körül.

A tanári testület az összes évvégi osztály-, osztály-képesítő- és befejező-képesítővizsgálatok sorrendjét, a jelen szabályzatban kijelölt határidők megtartása mellett (l. 52. oldal), megállapítja és a megállapított vizsgálati rendet a tanfelügyelőnek mindenkor április hó elsejéig jóváhagyás végett bemutatja.

A hittani vizsgálatok idejéről az illetékes egyházi főhatóságokat, esetleges képviseltetésük végett, az intézeti igazgató kellő időben értesíteni tartozik.

12. §. A *befejező-képesítővizsgálat* részei: a) írásbeli vizsgálat; b) szóbeli vizsgálat; c) próbatanítás.

13. §. Az *írásbeli vizsgálat* tárgya:

Értekezés magyar nyelven az újabb magyar irodalom vagy a neveléstudományi tantárgyak köréből oly céllal, hogy belőle a jelölt alapos nyelvtani ismeretei, tárgyi tájékozottsága és gondolatainak írásbeli szabatos kifejezésében való készsége megítélhető legyenek. A dolgozat elkészítések ideje 4 óra.

14. §. Az írásbeli vizsgálat feladatainak megállapíthatása céljából az igazgató az illető szaktanároktól négy tételt kér (2 irodalmit és 2 neveléstanit). Ezeket május hó 15-éig a kir. tanfelügyelőhöz fölterjeszti, aki a négy közül egy feladványt kijelöl az írásbeli vizsgálatra és ezt borítékba zárva, pecsét alatt május 25-éig az igazgatóságnak visszaküldi. Ez alkalommal a szóbeli vizsgálat idejét is kitzüzi. (11. §.)

Az írásbeli vizsgálat feladataival egyidőben az igazgató fölterjeszti a módszertan tanárától és a gyakorlóiskolai tanítótól együttesen egybeállított próbatanítási tételeket (kétszer annyit, amennyit a vizsgálatra jelentkezők száma), amelyek közül a kir. tanfelügyelő a kiosztandó tételeket kijelöli és pecsét alatt az előbbi feladatokkal együtt visszaküldi.

Ha a kir. tanfelügyelő a hozzá fölterjesztett feladványokat bármely oknál fogva nem találja kielégítőeknek, újak felterjesztését kívánhatja a tanári testülettől.

15. §. Az írásbeli vizsgálat június hó első hetében a tanári testülettől kitzüött és a kir. tanfelügyelő által jóváhagyott időben tartatik meg.

Az írásbeli vizsgálaton a feladványt magában foglaló zárt leve-

let az igazgató a felügyelettel megbizott tanár és a jelöltek jelenlétében, közvetlenül a vizsgálat megkezdése előtt bontja fel és a feladványt nyomban kihirdeti.

A kidolgozásra engedett idő elteltével mindegyik jelölt tartozik dolgozatát, az eredeti fogalmazvánnyal együtt, még abban az esetben is beszolgáltatni, ha azt nem is fejezte be teljesen.

A jelöltek az írásbeli vizsgálatra csupán írószereket vihetnek, és dolgozataikhoz csak az intézettől lebélyegezett és rendelkezésükre bocsátott papirost használhatják. Munkaközben nem szabad egymással érintkezniök. Aki e szabályt áthágja, a vizsgálat folytatásától eltiltatik. Erre a jelöltek a vizsgálatok megkezdésekor figyelmeztetendők.

Egy teremben 25–30 növendéknél több nem dolgozhatnak.

Az írásbeli vizsgálatról a felügyelő tanárok pontos jegyzőkönyvet vezetnek, melybe beiktatják a vizsgálat idejét, feladványát, a teremben dolgozó tanulók névsorát, ezen § 4. bekezdésében jelzett figyelmeztetés megtörténtét, a dolgozatok beadásának idejét s a figyelembevételt érdemlő egyéb észrevételeket, valamint az örökös tanárok névsorát, felváltásuk sorrendjében.

E jegyzőkönyvet az írásbeli vizsgálat befejezése után az igazgató saját aláírásával lezárja és a vizsgálat ügyirataihoz mellékel.

16. §. Az írásbeli dolgozatokat az érdekelt vizsgálótanárok átnézik, a netalán előforduló hibákat megjelölik s mindegyik dolgozatra rávezetik rövidre fogott véleményüket és betűkkel kiírva, a megfelelő osztályzatot.

Az igazgató a szaktanároktól átvizsgált és osztályozott dolgozatokat az írásbeli vizsgálat jegyzőkönyvével és esetleg felmerülő észrevételeivel együtt június hó 10-éig a kir. tanfelügyelőnek, mint a vizsgálóbizottság elnökének, vagy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől megbizott helyettesének megküldi.

17. §. A *szóbeli vizsgálat* június hó második felében a képzőintézet osztályvizsgálatainak befejezése után kerül sorra a kir. tanfelügyelőtől előre kijelölt (l. 14. §) napokon. E vizsgálatot a vizsgálóbizottság *értekezlete* előzi meg (*előértekezlet*).

a) Az előértekezlet számonveszi és szótöbbséggel megállapítja az írásbeli vizsgálat eredményét s ennek alapján határoz arról, hogy kik bocsáthatók a szóbeli vizsgálatra.

b) Akinek zárthelyi dolgozata legalább elégséges eredményű, szóbeli és gyakorlati vizsgálatra bocsáttatik. Ellenkező esetben a vizsgálatot egy év mulva ismételni tartozik.

c) Az előértekezlet az elnök javaslata alapján meghatározza a vizsgálat sorrendjét és kijelöli a szóbeli vizsgálat jegyzőit.

A befejező-képesítővizsgálatot tevő jelöltek osztály-képesítővizsgálatainak ügyiratait az igazgató az előértekezlet elé terjeszti s azok a vizsgálatok idején a vizsgálóbizottság rendelkezésére vannak.

18. §. Ha a jelölt az írásbeli vizsgálatot legalább jó sikerrel elvégezte, de a szóbelire kellően igazolt ok miatt a rendes időben meg nem jelenhetett, legkésőbbben egy év múlva, vagy kivételesen, miniszteri engedéllyel félév múlva (decemberben), újabb írásbeli vizsgálat mellőzésével szóbeli vizsgálatra bocsátható.

19. §. Az írásbeli vizsgálat befejezése és az előértekezlet megtartása után következik a szóbeli vizsgálat.

20. §. A *szóbeli vizsgálat* tárgyai a következők:

1. Hit- és erkölcstan.
2. Neveléstan testtani és lélektani vonatkozásokkal.
3. Neveléstörténet.
4. Tanítási módszertan.
5. Népiskolai szervezattan.
6. Magyar nyelv és irodalom.
7. Magyar történet.
8. Magyar alkotmánytan.
9. Magyarország földrajza.

A vizsgálat zsinórmértékét a népiskolai tanítói hivatás gyakorlati szempontjai szolgáltatják. A vizsgálat körére nézve irányadó a tanterv. Különös gond fordítandó az alapismeretek biztosságára és összefüggésük átértésére, és ezenkívül főképen annak megállapítására, hogy a jelölt mennyire tájékozott a neveléstan, tanítástan és lélektan körében s az itt szerzett ismereteknek népiskolai gyakorlati vonatkozásaiban.

21. §. A szóbeli vizsgálat rendje aképen állapítandó meg, hogy a vizsgálat egy-egy napon lehetőleg 8 óránál tovább ne tartson, amely idő alatt legfeljebb 6 jelölt teheti le vizsgálatát, a gyakorlati tanítást is beleértve.

22. §. A szóbeli vizsgálaton az illető tantárgy tanára által összeirt és a tantárgy egész körét kimerítő tételek közül az elnök adja fel és a szaktanár fejtegettetni a kérdéseket; azonban az elnöknek joga van más, a tanterv keretébe tartozó kérdéseket is tenni és a kérdéseket fejtegettetni. A szóbeli vizsgálatról vezetett jegyzőkönyvbe minden feladott kérdés a szaktanár osztályzatával együtt felveendő.

E vizsgálatok nyilvánosak és a teljes vizsgálóbizottság előtt tar-

tatnak meg. Csupán a hit- és erkölcstani vizsgálatokra nézve van megengedve albizottságok alakítása, az egyházi főhatóságok kiküldötteinek részvételével. Az albizottságokat a teljes vizsgálóbizottságban az elnök alakítja meg. A hit- és erkölcstani vizsgálatokon a kérdések feladását az albizottság elnöke az egyházi főhatóságok kiküldöttjének, mint társelnöknek, engedi át.

23. §. A *próbatanításon* a jelölt a gyakorlóiskola növendékeinek egy csoportját a vizsgálóbizottság előtt, írásban kidolgozott tervezete alapján, legalább egy negyedóráig, legfeljebb egy félóráig tanítja.

A próbatanítás feladatát a módszertan tanárától és a gyakorlóiskolai tanítótól közösen egybeállított és a kir. tanfelügyelőhöz az írásbeli vizsgálatok feladataival egyidőben felterjesztett és általa kijelölt (l. 14. §) tételek közül legalábbfél nappal a próbanítás előtt, de mindenkor az előértekezlet megtartása után, az elnök közli a jelöltekkel.

E tanítás megítélésénél döntő fontosságú, hogy a jelölt mily mértékben tudja az elméletet gyakorlatilag érvényesíteni; le tudja-e a gyermekek figyelmét tanítása élénkségével kötni; kellően alkalmazkodik-e értelmi fejlettségükhöz és kedélyükhöz; mely eszközökkel, mikép tart fegyelmet a tanulók között.

A próbatanítás a szóbeli vizsgálatok után következik; de ezeket, ha a körülmények kívánják, a vizsgálóbizottság előértekezletének határozata alapján meg is előzheti.

24. §. Azok a jelöltek, akik a magyaron kívül még valamelyik hazai más nyelven való tanításra is kívánják képesítésüket, kötelesek a IV. évfolyam osztályképesítő írásbeli vizsgálatával a beszéd- és értelemgyakorlatok köréből vett tételről a választott nyelven próbatanítás-tervezetet kidolgozni. A tervezet tételét, a választott nyelv szaktanárától és a gyakorlóiskolai tanítótól egybeállított tételek közül, a kir. tanfelügyelő jelöli ki. E zárhelyi dolgozat elkészítésének ideje három óra.

Ha e dolgozata elfogadtatott, a jelölt próbatanítását gyakorlati kivitelben is bemutatja. Köteles továbbá a jelölt választott nyelven a tanítói foglalkozás, mindennapi élet, vagy a szóbeli vizsgálati tárgyak köréből feladott kérdésekre felelni, hogy bizonyosságát adja annak, mennyire tudja gondolatait e nyelven is önállóan, helyesen és a szükséges könnyűséggel kifejezni.

A sikeres vizsgálat eredménye a jelölt tanítói oklevelének megfelelő rovatába bevezettetik. Ha azonban az elkészített próbatanítási írásbeli tervezet nem sikerült, a jelölt más hazai nyelven való tanításra képesítést nem nyerhet.

25. §. Azok az *okleveles* tanítók, akik magyar tannyelvű képzőintézetben szerzett oklevelüket utólag valamelyik hazai más tannyelvű népiskolában való tanításra is kívánják érvényesíttetni, evégből miniszteri engedéllyel, az intézeti rendes osztály-képesítővizsgálatokkal egyidejűleg, *kiegészítővizsgálatot* tartoznak tenni, amely a 24. §-ban megállapított írásbeli és szóbeli vizsgálatot és ezenfelül a próbatanítást foglalja magában.

E kiegészítővizsgálatnak helye csak ott van, ahol a választott nyelvet erre képesített szaktanár képviselheti a vizsgálobizottságban s ahol a próbatanítás megtartására a gyakorlóiskola — növendékeinek nyelvismereténél fogva — alkalmas.

Sikeres vizsgálat esetén a *kiegészítő-záradék* az eredeti oklevél hátlapjára reávezetendő és az intézet pecsétjével ellátandó. A záradék szövege:

„Ezen oklevél érvényessége a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak.....év.....hó.....sz. a. kelt rendeletével engedélyezett.....nyelvi kiegészítővizsgálatnak.....sikkel történt letétele után.....tannyelvű elemi népiskolákra is kiterjesztetik. (Kelt. A vizsgálobizottság elnöke, igazgató, vizsgálotanárok aláírása.)

Ezért a vizsgálatért 20 K díj fizetendő; a rendes tanulók ezen vizsgálatára is díjmentes.

26. §. Azok az *okleveles* tanítók, akik nem-magyar tannyelvű képzőintézetben szerzett oklevelüket magyar tannyelvű népiskolákra akarják érvényesíttetni, a következő kiegészítővizsgálatot tartoznak tenni a befejező-képesítővizsgálatokkal egyidőben: *a)* az elnöktől kitűzött magyar irodalmi vagy neveléstani tételről zárthelyi írásbeli dolgozatot készítenek magyar nyelven (idő 4 óra); *b)* a tantervben előirt egész tárgykörre kiterjedőleg magyar nyelven szóbeli vizsgálatot tesznek a magyar nyelvből és irodalomból, a hazai nevelés és oktatás történetéből, az iskolai szervezattanból, hazai történetből és alkotmánytanból, továbbá a hazai földrajzból; *c)* fél nappal előbb kijelölt és velük közölt tételről, írásbeli tervezet alapján, félórai próbatanítást tartanak magyar nyelven a gyakorlóiskolában.

27. §. A magyar tannyelvű népiskolákban való tanításra jogosító kiegészítő tanképesítővizsgálat letételére az engedélyt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter adja meg. Ilyen vizsgálat csakis állami tanítóképző-intézetben tehető.

28. §. E vizsgálatok lefolyására, valamint a javítóvizsgálatokra nézve, a befejező-képesítővizsgálati eljárás szabályai a mértékadók.

29. §. A sikeresen kiállott *kiegészítővizsgálat* eredményét feltüntető záradék az oklevél hátlapjára rávezetendő és az intézet pecsétjével ellátandó. A záradék szövege:

„Ezen oklevél érvényessége a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak _____ évi _____ hó _____ n _____ sz. a. kelt rendeletével engedélyezett magyarnyelvi kiegészítővizsgálatnak _____ sikerrel történt letétele után a magyar tannyelvű elemi népiskolákra is kiterjesztetik. (Kelt: A vizsgálobizottság elnöke, igazgató, vizsgálotanárok aláírása.)

Az ily kiegészítővizsgálat mindenkire nézve díjmentes.

30. §. Az összes vizsgálatok befejezése után a vizsgálobizottság *záró értekezletet* tart, amelyen mindegyik jelöltre nézve megállapítja tantárgyankint a vizsgálat eredményét.

Véleményeltérés esetén a szavazatok többsége dönt.

Ha az elnök valamely jelölt visszavetésére vagy keresztülbocsátására nézve a többség véleményével egyet nem ért: a határozat, az elnök különvéleményével együtt, döntés végett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez terjesztendő fel.

Az eredmény feltüntetésére *kitünő, jeles, jó, elégséges, elégtelen* érdemjegyek használandók.

A képesítővizsgálatok eredményét az elnök a záró-értekezlet befejezése után, a vizsgálobizottság jelenlétében hirdeti ki a jelölteknek.

31. §. Ugyancsak a záró-értekezlet állapítja meg véglegesen, de az évi bizonyítványok osztályzatai szerint ama tantárgyak érdemjegyeit is, amelyeket az 1868. évi XXXVIII. t.-c. elsorol, amelyek azonban a befejező-képesítővizsgálat helyett az evégből tartott osztályvizsgálatokon (osztály-képesítővizsgálat) foglalnak helyet (német nyelv, esetleg más hazai nyelv, egyetemes történet, egyetemes földrajz, mennyiségtan, természetrajz-vegytan, természettan, egészségtan, gazdaságtan, ének és zene, rajz, szépirás, kézimunka, testgyakorlás). E tárgyakból mindig a tanításukat befejező utolsó évfolyamra esnek az osztály-képesítővizsgálatok, és az ezeken kapott érdemjegyek veendőek fel a tanítói oklevélbe. Ezeknek az évfolyamoknak osztályvizsgálatain az *osztály-képesítővizsgálatok* a kir. tanfelügyelő és az egész tanári testület jelenlétében tartatnak meg s az érdemjegyek megállapítása is hasonló módon történik.

Ily értelemben a II. évfolyam osztály-képesítővizsgálatán helyet foglal: az egyetemes történet, egyetemes földrajz (házánk földrajzának kivételével); a III. évfolyam osztály-képesítővizsgálatán: ter-

mészetraajz (biologia) és ásványtan-vegytan; a IV. évfolyam osztály-képesítővizsgálatán: mennyiségtan, német nyelv, esetleg más hazai nyelv, természettan, egészségtan, gazdaságtan, ének és zene, rajz, szépirás, kézimunka és testgyakorlás. — A mennyiségtanból, német nyelvből és más hazai nyelvből a vizsgálat írásbeli és szóbeli; a természettanból, egészségtanból és gazdaságtanból csak szóbeli; az énekből és a zenéből, a rajzból és a szépirásból, a kézimunkából és a testgyakorlatból a négy évfolyam alatt elért végeredmény megállapítása a vizsgálat feladata. A hazai más nyelvnél az írásbeli és szóbeli vizsgálatot a próbatanítás egészíti ki.

Az osztály-képesítővizsgálatok minden tantárgyára növendékenként 5—8 perc fordítandó.

A magántanulók osztályvizsgálatai (osztály-képesítővizsgálatok) a rendes növendékekével együtt tartandók.

A jelöltek csakis az osztályvizsgálat és az osztály-képesítővizsgálat sikeres letétele után léphetnek fel véglegesen a következő magasabb osztályba, illetőleg bocsáthatók a befejező tanképesítővizsgálatra.

Az a rendes tanuló, aki az osztályvizsgálaton vagy az osztály-képesítővizsgálaton együttvéve legfeljebb két tantárgyból elégtelen osztályzatot kapott, köteles a következő iskolaév elején javítóvizsgálatot tenni.

Ha javítóvizsgálata nem sikerül, osztályismétlésre utasítatik.

Aki a IV. évfolyam osztály-képesítővizsgálatán elégtelen osztályzatot kapott, befejező-képesítővizsgálatra rendszerint csak egy év múlva, elégtelen osztályzatának kijavítása után, bocsátható.

Aki az osztályvizsgálaton vagy az osztály-képesítővizsgálaton kapott elégtelen osztályzatát legfeljebb három év alatt ki nem javítja, az javítóvizsgálatra többé nem bocsátható, hanem az egész vizsgálatnak (osztályvizsgálat és osztály-képesítővizsgálat együttvéve) letételére utasítandó.

Aki az osztályvizsgálatok (osztályképesítővizsgálatok) bármelyikén három vagy több tárgyból kapott elégtelen osztályzatot, egyszeri osztályismétlésre utasítatik.

32. §. Aki a befejező-képesítővizsgálaton egy vagy két tárgyból elégtelen érdemjegyet kapott, e tárgyakból fél év múlva (december) javítóvizsgálatot tehet. Ha ez alkalommal javítóvizsgálata nem sikerült, a javítást fél év múlva (junius) még egyszer megkísérelheti; újabb sikertelenség esetén azonban egy év múlva az egész vizsgálatot ismétli.

Aki a befefejező-képesítővizsgálaton egy vagy két tárgyból javítóvizsgálatra utasított, de ennek letételét három éven belül elmulasztotta, a javítóvizsgálathoz való jogosultságát elveszti és a teljes befefejező képesítővizsgálatot tartozik ismétlni.

Aki a vizsgálaton három vagy több tárgyból kapott elégtelen érdemjegyet, egy év mulva az egész vizsgálatot ismétli.

A vizsgálat ismétlése egynél többször nem engedhető meg.

Akik vizsgálat közben ennek folytatásától önként visszalépnek, nem osztályoztatnak és úgy tekintetnek, mintha egyáltalában nem tettek volna vizsgálatot. Aki azonban háromszor lépett vissza, többé vizsgálatra nem bocsátható.

33. §. Mind a befefejező-képesítővizsgálaton, mind az osztály-képesítővizsgálatokon megállapított érdemjegyek a vizsgálóbizottság záróértekezletén bevezettetnek az anyakönyvbe s ezt a vizsgálóbizottság elnöke, jegyzője és az igazgató, a vizsgálati jegyzőkönyvet pedig a vizsgálóbizottság összes tagjai aláírják.

A befefejező-képesítővizsgálat anyakönyvének az igazgatótól hitelesített másolata, a képesített tanítókra vonatkozó anyakönyvi kivonat, az összes képesítővizsgálati jegyzőkényvek, végül a zárthelyi írásbeli dolgozatokból egy-egy kiváló, közepes és gyenge dolgozat két hét alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjesztendők.

34. §. Az elemi népiskolai tanítói (tanítónői) oklevelek azok részére, akik a képesítést sikerrel megállták, az anyakönyv alapján állíttatnak ki. A képzőintézet pecsétjével ellátott bélyegmentes oklevélet a vizsgálóbizottság elnöke és valamennyi tagja aláírja.

Az oklevél szövege a következő:

-----anyakönyvi szám.

-----év.

-----iktató szám.

-----év.

Elemi népiskolai tanítói (tanítónői) oklevél.

----- (név) -----, ----- vallású, aki az ----- évi ----- hónap ----- napján ----- községben, ----- vármegyében született, a tanító(nő)képzőintézet valamennyi évfolyamát -----

----- tanító (nő) képzőintézetben mint ----- (rendes, magán) ----- tanuló elvégezvén, az alulírott vizsgálóbizottság által az -----

hónapban az elemi népiskolai tanító(tanítónő)képesítő-vizsgálatra kiszabott tárgyakból megvizsgálfatott és a következő osztályzatot nyerte:

A) A befejező képestővizsgálat tárgyai közül:

Hit- és erkölcsstanból.....	-----
Nevelésstanból (testtani és lélektani vonatkozásokkal)	-----
Neveléstörténetből	-----
Tanítási módszertanból.....	-----
Népiskolai szervezattanból	-----
Próbatanításból.....	-----
Magyar nyelv és irodalomból	-----
Magyar történetből	-----
Magyar alkotmánytanból	-----
Magyarország földrajzából	-----

B) Az osztály-képestővizsgálat tárgyai közül:

Mennyiségtanból	-----
Német nyelvből	-----
-----nyelvből	-----
-----nyelvből	-----
Egyetemes történetből	-----
Egyetemes földrajzból.....	-----
Természetrajzból és vegytanból	-----
Természettanból.....	-----
Egészségtanból.....	-----
Gazdaságtanból (nőknél: háztartástanból)...	-----
Rajzból	-----
Szépírásból.....	-----
Énekből	-----
Zenéből.....	-----
Kézimunkából (szlőjd).....	-----
Testgyakorlatból	-----

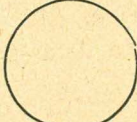
Mivel a fentiek szerint.....(név).....a kiszabott követelményeknek megfelelt, őt.....tannyelvű elemi népiskolákban való tanításra képesítettnek nyilvánítjuk.

Kelt.....(hely).....,évi.....hó.....napján.

a vizsgálóbizottság elnöke.

tanítóképző-intézeti igazgató.

A vizsgálóbizottság tagjai:



35. §. Oly jelölteknek, akik a törvényben megkivánt életkort (férfiaknál 19, nőknél 18 évet) még nem töltötték be, az oklevél csak e kor betöltése után szolgáltatható ki. Erre az időre a képzőintézet igazgatójától kiállított és a képesítővizsgálat letételét bizonyító igazolványt kapnak.

36. §. Tanítónők képző intézeteknél a rendes vizsgálati időben s a jelen szabályzat keretében megállapított vizsgálati eljárás szerint elemi népiskolai munkamesternői képesítés is szerezhető.

Ily vizsgálatra bocsáthatók oly nők, akik a tanítóképző-intézeti tanfolyamot nem végezték el, tanítónői oklevelük nincs, de legalább 18 évesek, testileg épek, erkölcsi tekintetben kifogástalanok, egyévi tanítási gyakorlatot s legalább annyi előképzettséget igazolnak, amennyit a törvény a képzőintézetbe való feltételül megszab.

Az ily nők tartoznak a kötésből, horgolásból, színes himzésből, fehérnemű- és felsőöltöny-szabásból és varrásból, a foltzás különféle nemeiből gyakorlati és ezek tanítási módszeréből, valamint az általános neveléstanból és a kézimunka-anyagok ismeretéből a tantervben megszabott követelmények szerint, szóbeli vizsgálatot tenni.

Azonfelül kötelesek írásbeli dolgozatot készíteni:

a) magyar nyelven (az általános neveléstan vagy a kézimunka-tanítás köréből);

b) számtanból (a mindennapi életből vett gyakorlati példák megoldása hármasszabály, százalék- és kamatszámítás segítségével);

c) a női kézimunkához megkivántató rajzból.

Az írásbeli, valamint a gyakorlati kézimunkavizsgálatok a befejező-képesítővizsgálatok szóbeli részének ideje alatt folynak. A feladatokat a kir. tanfelügyelő vagy miniszteri biztos elnöklete alatt kiküldött albizottság állapítja meg s a jelöltek munkáját a vizsgálóbizottság tagjai ellenőrzik.

A jelöltek számára, a vizsgálat eredményéhez képest, elemi népiskolai munkamesternői bizonyítvány állíttatik ki, amelyet a vizsgálóbizottság elnöke és a vizsgálaton résztvevő tanárok írnak alá.

A bizonyítvány szövege a következő:

.....anyakönyvi szám.

.....iktató szám.

Elemi népiskolai munkamesternői bizonyítvány.

..... vallású, aki az évi
 hónap napján községben vár-
 megyében született, alulírottak által a
 tanítónőképző-intézetben az elemi népiskolai munka-
 mesternői képesítővizsgálatra kiszabott tantárgyakból megvizsgáltat-
 ván, a következő osztályzatokat nyerte:

Hit- és erkölcsstanból

Általános neveléstanból

A női kézimunkatanítás módszertanából

Próbatanításból

Magyar nyelvből és fogalmazásból

Számtanból

Női kézimunkákból, még pedig:	}	kötésből
		horgolásból
		hurkolásból
		színes himzésből
		fehérenműszabásból és varrásból
		felsőruhaszabásból és varrásból

a foltozás különféle nemeiből

A kézimunkaanyagok ismeretéből

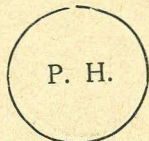
A női kézimunkához szükséges rajzból

Mivel a fentiek szerint
 a kiszabott követelményeknek megfelelt, őt a
 női kézimunkának nyelvű elemi népiskolában
 való tanítására képesítettnek nyilvánítjuk.

Kelt

.....
 a vizsgálóbizottság elnöke.

.....
 tanítóképző-intézeti igazgató.



37. §. A képesítővizsgálatok alkalmával a vizsgálatot tevő jelöltek vagy már képesített tanítók (nem intézeti növendékek csak miniszteri engedéllyel) az egyházi énekből és orgonálásból is vizsgálatot tehetnek.

E vizsgálat az érvényben levő tantervek követelményei s az e szabályzatban megállapított eljárás szerint ama felekezetnek, amelyhez a jelölt tartozik, egyházi énekére és az ezt kísérő orgonálásra terjed ki. Eredményéről a jelölt külön bizonyítványt kap, a vizsgálobizottsági elnök, az intézeti igazgató és a zenetanár aláírásával.

E vizsgálat tartásáról az illetékes egyházi főhatóságok kellő időben értesítendőek. Kiküldötteik a bizonyítványt aláírhatják.

A bizonyítvány szövege a következő:

.....anyakönyvi szám.

.....iktató szám.

Bizonyítvány.

.....ur
vallású, aki azévi.....hónap
napján.....községben.....vármegyében
 született és az 19.....év.....havában a.....
 tanítóképző-intézetben elemi népiskolai tanítóságra képesítettet, alul-
 irottak által a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter ur
 1911. évi.....szám alatt kelt rendeletével életbe léptetett
 képesítésszabályzat 37. §-a értelmében az egyházi énekből és orgo-
 nálásból megvizsgáltván, az említett tárgyakból a következő osz-
 tályzatokat nyerte:

Egyházi énekből.....

Orgonálásból.....

Minek hitelével ezen bizonyítványt aláírtuk s az intézet pecsét-
 jével megerősítettük.

Kelt

.....
 a vizsgáló bizottság elnöke

P. H.

.....
 tanítóképzőintézeti igazgató.

38. §. A képesítésre jelentkező magántanulók a teljes képesítővizsgálatért (az egyházi ének és orgonálás vizsgálatával együtt) 40 koronát fizetnek. A magántanulóknál a kiegészítő (értvényesítő) nyelvi vizsgálat, egyházi énekből és orgonálásból külön tett vizsgálat, továbbá a munkamesternői vizsgálat díja 20—20 K. Ismétlővizsgálatokért a teljes vizsgálati díj jár. A javítóvizsgálatok díjtalanok. A magántanulóknál a tanítói oklevél, illetve a munkamesternői és kántori bizonyítvány díja 2 K.

39. §. Külföldön szerzett elemi népiskolai tanítói oklevelek magyarországi népiskolákban csak akkor válnak értvényesekké, ha a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől nyert engedéllyel tett vizsgálat alapján honosítottak.

Az oklevél honosítása céljából az illető egyén tartozik a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől e célra kijelölt állami tanító- (tanítónő)képzőintézetben a magyar nyelvből és irodalomból (írásban is), a hazai nevelés és oktatás történetéből, az iskolai szervezet- tanból, magyar történetből, Magyarország földrajzából és alkotmány- tanából kiegészítő-képesítővizsgálatot tenni, amelyre azonban csak akkor bocsátható, ha magyar állampolgárságát igazolja. A felsorolt tantárgyak terjedelmét az állami tanítóképző-intézetek tanterve állapítja meg.

E vizsgálat a rendes képesítővizsgálatok idején a befejező-képesítővizsgálóbizottság előtt teendő le.

Ha a vizsgálat nem sikerül, a javítás és ismétlés e szabályzat keretében meg van engedve.

A vizsgálatról vezetett jegyzőkönyv és anyakönyv másolata a honosítás jóváhagyása végett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez fölterjesztendő.

A vizsgálat eredményéhez képest a honosítási záradék a jóváhagyó miniszteri rendelet keltének és számának kitételével az eredeti oklevélre rávezettetik s a vizsgálóbizottság elnökének és vizsgálótágjainak aláírásával, továbbá a képzőintézet pecsétjével megerősítetik. A záradék szövege a következő:

„Ezen oklevélnek értvényessége a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur. . . . év. . . . hó. . . . n. . . . sz. a. kelt rendeletével engedélyezett *honosítóvizsgálatnak*. sikerrel történt letétele után a hazai. tannyelvű elemi népiskolákra is kiterjesztetik. (Kelt. A vizsgálóbizottság elnöke, igazgató, vizsgálótanárok aláírása.)

A vizsgálat díja 20 korona. Javítóvizsgálat díjtalan; ismétlővizsgálatért 20 korona fizetendő.

40. §. A képesítő- és honosítóvizsgálatok díjai a vizsgálóbizottság elnökét (vagy helyettesét) és tagjait illetik meg, és köztük személyenkint egyenlően osztatnak fel. Az oklevelek, illetve bizonyítványok kiállításáért fizetett díj az igazgatóé.

41. §. *Minthogy az 1910. évi május hó 19-én 34.034. sz. a. kiadott Szabályzat szövegével szemben ezen új kiadásban változtatások történtek, minden esetben a jelen szabályzat szövege érvényes.*

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv

felvétellett a T. I. T. O. E. 1911. év március 4-én tartott rendes választmányi gyűléséről.

Jelen voltak Sztankó Béla alelnök elnöklete alatt: Mészáros Jenő, Farkas Sándor, Mohar József (Csurgó), Sarudy Ottó (Déva), Geőcze Sarolta, Somogyi Géza, Lehoczky Róza, Miklós Gergely, Snasel Ferenc, Entz Jolán, Lévay Edéné, Demjén Ilona, Quint József, Fuchsné Eitner L., Margittai József, Dékány Mihály, Horvay Ede és Urhegyi Alajos, utóbbi jegyző.

1. Sztankó Béla alelnök megnyitja a gyűlést s jelenti, hogy Dr. Baló elnök a rokonságában előfordult haláleset miatt elutazott; üdvözli a választmány tagjait, különösen Mohar Józsefet és Sarudy Ottót, akik vidékről jöttek fel, hogy résztvehessenek a gyűlésen.

2. Mészáros Jenő főtitkár jelenti, hogy a kath. tanügyi tanács Vaszary Kolos érsek, hercegprímás 80. születésnapja alkalmából ünnepet rendezett; ez ünnepélyre egyesületünk is meghívást nyert, s azon Mészáros Jenő vett részt az egyesület képviselőjeként.

Jelenti továbbá, hogy *Gerhart* Sándor igazgató (Eperjes), *Hidegh* Béla tanár (Znióváralfa) és Szalka Lajos (Esztergom) belépésüket jelentették, míg Matolcsy László kilépését jelentette be.

A választmány a jelentkezőket rendes tagokul felveszi, Matolcsy kilépését pedig tudomásul veszi.

3. Quint József a természetrajzi tanárok szünidei tanfolyamára vonatkozólag javasolja, hogy a természetrajzból gyakorlati tanfolyam

tartassék gazdasági intézmények tanulmányozásával kapcsolatban. Ennek alapján a választmány azon javaslatot terjeszti fel, hogy az ez évi szünidei tanfolyam tárgyául a tanítóképzők szükségleteihez mért biológiai gyakorlatok vétessenek fel gazdasági irányú intézmények tanulmányozásával kapcsolatban.

4. *Fuchsné* Eitner Ludmilla megtartja felolvasását, melynek tárgya a testnevelés a tanítóképzőben.

(A felolvasás a „Tanítóképző“ márciusi számában olvasható.)

A felolvasás után élénk eszmecsere indul meg. *Farkas* Sándor igen aktuálisnak találja a testi nevelés kérdését. Örömmel csatlakozik előadó azon indítványához, hogy tanfolyamok rendeztessenek, sőt e tanfolyam megtartását már az ez évi szünidőben kívánja. Indítványozza, hogy a testnevelés ügyének több oldalú megvitatása céljából egyik közelebbi választmányi ülésre kéressék fel dr. Karafiáth Máriusz egy idevonatkozó előadás megtartására.

Somogyi Géza kívánatosnak tartja, hogy a sportgyakorlatoknak nagyobb tér biztosíttassék. Helyesli, hogy a leányokat nő tanítsa, de hangsúlyozza, hogy erőfejlesztő gyakorlatok vétessenek fel a leányok tornájában is.

Mohar József célszerűnek látja, ha a férfitanítóképzők tekintetéből egy tanítóképző int. szaktanár is megvilágítaná ezt a kérdést. Előadó véleményével szemben a növendékek felvételénél alkalmazott orvosi vizsgálatot az eddigi eljárás szerint elegendőnek tartja.

Gébcze Sarolta kívánatosnak látja a testgyakorlásnak az ifj. egyesületek keretében való felkarolását.

Quint József a tornatanításban a játéknak akarja biztosítani a legnagyobb tért. A tornaképesítés megnehezítését nem helyesli. A torna továbbképző tanfolyamot helyesnek, fontosnak tartja.

Fuchsné mint előadó megjegyzi, hogy ősszel és tavasszal leginkább helyén valónak találja a játékot, de télen inkább a rendszeres gyakorlatokat tartja célszerűeknek.

Elnök a vitát befejezi. Indítványozza, hogy a választmány az előadónak tanulságos felolvasásáért mondjon köszönetet. Javasolja, hogy dr. Karafiáth Máriusz s egyik férfiképzőnk tornatanára kéressenek fel egy-egy idevonatkozó előadás megtartására. Javasolja továbbá, hogy a tornatanárok képesítése ügye külön tűzessék napirendre.

A választmány az elnök javaslatait elfogadja.

A tornatanárok szünidei tanfolyamára nézve a választmány *Farkas* Sándor, *Mohar* József és *Dékány* Mihály ismételt hozzá-

szólása után szótöbbséggel kimondja, hogy már az idei szünidei tanfolyamon kívánatosnak látja a testgyakorlat felvételét.

5. *Snasel* Ferenc választmányi tag „A természetrajz és gazdaságtan kapcsolata” című előadását megtartja.

(Az előadó felolvasása a „Tanítóképző” jelen számában olvasható.)

Az előadó felolvasásához többen hozzászólnak.

Margittai József kívánatosnak látná, ha a választmány a gazdasági szaktanárok képzését napirendre tűzné.

Mohar József az előadó főbb szempontjaival egyetért. Véleménye szerint a gazdaságtan tanítása a mai alakban fenn nem állhat. A két tárgy tanítása között intézményileg és tantervszerűleg a legszorosabb kapcsot kell teremteni. Ez a kapocs a tanár személyében is kifejezést kellene, hogy nyerjen. A gazdaságtant a természetrajz tanárának szakja körébe volna célszerű illeszteni, természetesen ez maga után vonja a tanárképzésnek ideirányuló kiterjesztését is.

Miklós Gergely a gazdaságtan tanítását természetrajzi alapon kiegészíti, rámutat a tanárképzés ideirányuló kiterjesztésének nehéz ségeire.

Elnök, tekintettel arra, hogy ugyanezen tárgyat illetőleg a tanítónőképzők szempontjából is kívánatos a kérdés megvilágítása és megvitatása: határozathozatal előtt szükségesnek tartja az ez irányú hozzászólások meghallgatását is s ezért a vitát félbeszakítja annak a kijelentésével, hogy abban már ezidőszerint is egyetért a választmány, hogy a természetrajz és a gazdaságtan tanítása között kellő kapcsolatnak kell lenni.

6. *Farkas* Sándor indítványozza, hogy a választmány már a legközelebbi gyűlésre tűzze ki a szakfelügyelet kérdését.

A választmány az indítványhoz hozzájárul s egyuttal felkéri *Farkas* Sándort, hogy e kérdéstről konkrét javaslat alakjában előterjesztést tegyen.

Dr. Lévy Edéné a rajztanítás megosztására vonatkozólag a következő indítványt nyújtja be.

„A tanító- és tanítónőképző intézetekben a rajztanítás, annak intenzívebbé tétele céljából — úgymint a német nyelv és a zeneoktatás — megosztandó a növendékek készültsége és tehetsége szerint, *haladók* és *kezdők* csoportjára; még pedig: az I. és II. oszt.-ban heti 2—2 óra lenne külön tartandó, 1—1 óra pedig együttesen; a III. és IV. oszt.-ban heti 1—1 óra lehetne külön, 1—1 óra pedig együttesen.

Az együttes órában elvégzendő lenne a tanterv gerincét

képező rajzolás, valamint minden elméleti megbeszélés. Ide volna beillesztendő a stiltan s a különböző művészeti technikák fejlődésének ismertetése műtörténeti vonatkozásokkal.

A külön órában a tanterv részletes feldolgozása következne, még pedig oly módon, hogy a kezdők csoportjára ne terjesztessék ki a tanterv egyik-másik előírása. A haladók csoportjára nézve pedig kibővíthető lenne a tanterv különösen az illusztratív rajzzal. Kivánatos volna, hogy a haladók csoportjába tartozó jelöltek oklevelében kifejezésre jusson, miszerint az illető elemi isk. tanító vagy tanítónő a rajz tanítására kiválóan alkalmas. Kivánatos volna ez azért, mert nemcsak a főváros, de nagyobb vidéki városok elemi iskolái is külön tanerőt alkalmaznak a rajz tanítására.

A tanulók külön csoportra oszlása az előbb említett körülmények: t. i. az előkészültség és tehetség különbözősége folytán így is megvan, amennyiben tehetséges és gyakorlott tanuló gyorsan és jól elvégzi azt a rajzot, amin kevés képességű társa sokkal több ideig eldolgozik. Világos, hogy a tanárnak gondoskodnia kell számukra más elfoglaltságról. Ennek a más munkának a beállítása s csak futólagos megbeszélése is elvonja a tanárt a gyakorlatlanabb tanulóktól, már pedig bizonyos, hogy a fő gondnak ezek felé kell irányulni.

A tanár ideje és figyelme tehát megoszlik s ennek egyik csoport sem látja hasznát. Arra gondolni sem lehet, hogy ilyen együttes órán a haladókat alaposan bele lehessen vezetni valami új tárgykörbe, pl. a figurális rajzba, egy új stílus ismertetésébe vagy újabb technikákba. Ezt a kezdők sinylenék meg. Viszont az utóbbiak, akiknek folyton segítségükre kell sietnie a tanárnak a látásban, az összehasonlításban, a bírálásban, annak a rövid időnek az elvesztését is megérik, amíg a tanár új munkába állítja azokat, akik a megoldást már elvégezték.

Egyedül célra vezető megoldását a sikeres rajztanításnak, hogy egyrészt a tehetséges tanuló tehetségének megfelelően haladhasson előre, másrészt, hogy a kisebb képességűek az okvetlenül szükséges rajzanyagot feltétlenül elsajátíthassák, a megosztott rajztanításban látom, s kérem a mélyen tisztelt választmányt, hogy javaslatomat magáévá tenni méltóztassék."

Elnök javasolja, hogy a választmány vegye tudomásul az indítványt s tárgyalás céljából tűzze napirendre.

A választmány ez értelemben határoz.

Sztankó Béla
alelnök.

K. m. f.

Urhegyi Alajos
titkár.

Vegyesek.

Kitüntetések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter előterjesztésére Ő Felsége, a király *Guzsvenitz Vilmos* esztergomi tanítóképző-intézeti igazgatót az esztergomi főkáptalan tiszteletbeli kanonokjává kinevezte; *Krick Jenő* lévai állami tanítóképző-intézeti tanárnak pedig, a tanítóképzés terén buzgó működésével szerzett érdemei elismerésül, az elemi iskolai tanítóképző-intézeti igazgatói címet adományozta. Örömmel adunk hírt a legmagasabb kitüntetésről, mely a tanítóképzés ügyének két érdemes, kiváló tagját érte. *Guzsvenitz Vilmos* az a nemes, jó szellem közöttünk, ki az egyesületi életben az állami és felekezeti tanárok közötti jó viszonyt élteni, erősíti; aki buzgalmával, lelkesedésével, az ügy olthatatlan szeretetével mindig az elsők között jár. *Krick Jenő* pedig a lelkes, munkában égő, izzó tanár szimboluma, ki azért jár tudatosan leghátul, hogy az lehanyagolt ügyekből, mellőzött tárgyakból tartalmasat, jót, értékeset teremtsen.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Úrhegyi Alajos tanítónőképző-intézeti tanárt, a budapesti VI. ker. állami tanítónőképző-intézettel kapcsolatos gyakorló-iskola tanítóját, az 1907—12. évi ülésszak még hátralévő idejére, a Népiskolai Ifjusági Könyvtárakat Intéző Bizottság rendes tagjává kinevezte.

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte *Kmetykó János* budapesti V. ker. áll. főreáliskolai tornatanárt a m. kir. állami polgári isk. tanítóképző-intézethez a IX. fizetési osztályba rendes tornatanárrá.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az «Országos tanítóképző-intézeti tanárvizsgáló bizottság»-ba a második öt évi ciklus tartamára kinevezte: elnöknek: Dr. Pauer Imre miniszteri tanácsos, budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt; alelnöknek: Sebestyén Gyulát, az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek szakfelügyelőjét;

a bizottság tagjainak:

1. a magyar irodalomra: Dr. Beóthy Zsolt budapesti tud. egyetemi

ny. r. tanárt; Dr. Riedl Frigyes budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt; Dr. Négyesy László budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt;

2. a magyar nyelvészetre: Dr. Simonyi Zsigmond budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt; Dr. Szinnyi József budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt;

3. a német nyelv- és irodalomra: Dr. Heinrich Gusztáv nyug. tud. egyetemi ny. r. tanárt; Dr. Petz Gedeon budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt;

4. a történelemre: Dr. Ballagi Aladár budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt, Dr. Marczali Henrik budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt, Dr. Mika Sándor budapesti tud. egyet. magántanárt;

5. a földrajzra: Dr. Czirbusz Géza budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt, Dr. Kövesligeti Radó budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt;

6. a menyiségtanra: Dr. Beke Manó budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt, Dr. Rados Gusztáv budapesti műegyetemi ny. r. tanárt;

7. a természettanra: Dr. Báró Eötvös Lóránd budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt, Dr. Fröhlich Izidor budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt, Dr. Klupathy Jenő budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt;

8. az állattanra: Dr. Entz Géza budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt, Dr. Váγγελ Jenő budapesti áll. polg. isk. tanítóképző intézeti igazgatót, tud. egyet. magántanárt;

9. a növénytanra: Dr. Klein Gyula budapesti műegyet. ny. r. tanárt, Dr. Mágócsy-Dietz Sándor budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt;

10. az ásványtanra: Dr. Krenner József Sándor budapesti tud. ny. r. tanárt;

11. a kémiára: Dr. Ilosvay Lajos budapesti műegyet. ny. r. tanárt, Dr. Lengyel Béla budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt;

12. a filozófia- és pedagógiára: Dr. Medveczky Frigyes budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt, Dr. Pauer Imre budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt;

13. a pedagógiára: Dr. Fináczy Ernő budapesti tud. egyet. ny. r. tanárt; a bizottság jegyzőjeül: Dr. Kovács János I. ker. áll. polg. tanítóképző-intézeti r. tanárt.

Pályázat. A folyó iskolai év nyári nagy szünidejében, július hó 5-től 23-ig terjedőleg a budapesti tudományegyetemen a tanító- és tanítónőképző-intézeti, természetrajzot tanító szaktanárok részére továbbképző tanfolyam fog rendeztetni.

Ezen tanfolyamra felvétetnek az ország bármely jellegű tanító- vagy tanítónőképző-intézeténél működő tanárok és tanárnők, akik közül negyvenen államköltségen nyernek a tanfolyam tartama alatt lakást és ételmezést, azonkívül negyven korona utazási költséget, a többiek csak ingyen elszállásolásra tarthatnak számot és harminc korona lefizetése ellenében ételmezést is nyerhetnek.

A tanfolyam programja a következő:

I. Elméleti rész:

- a) dr. Mágocsy Dietz Sándor, egyet. ny. r. tanár: növényélettan, 10 óra;
 b) dr. Schafarzik Ferenc, műegyet. ny. r. tanár: Magyarország geológiája, 10 óra;
 c) dr. Vángel Jenő, egyet. magántanár: az állatok fejlődési elmélete, 10 óra;
 d) dr. Koch Ferenc, c. egyet. ny. r. tanár: fizikális kémia, 10 óra;
 e) dr. Vázsonyi Lajos, műegyet. magántanár: kémiai technológia, 10 óra;
 f) Wágner János, állami tanítóképző-intézeti tanár: Magyarország flórája, 5 óra.

II. Gyakorlati rész:

- n) dr. Mágocsy Dietz Sándor, egyet. nyilv. r. tanár: növénytani gyakorlata, 9 óra;
 b) dr. Vángel Jenő, egyet. magántanár: állattani gyakorlatok, 9 óra.

III. Gazdasági intézmények tanulmányozása. (Ampelologiai intézet, Kertészeti tanintézet, Magvizsgáló állomás, Állattakarmányozási intézet, Élelmiszervizsgáló-intézet, Rovartani állomás.)

IV. Szaktanári értekezletek a természettanítás módszeréről, vezeti Wágner János, állami tanítóképző-intézeti tanár.

A tanfolyamnak férfi tagjai az áll. polg. isk. tanítóképző-intézetben, női tagjai pedig a II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben fognak elszállásoltatni és élelmezteni. Ágyneműről mindenki maga tartozik gondoskodni.

Akik a szó alatt levő tanfolyamra fölvetetni óhajtanak, eziránti kérévényeiket az illetékes kir. tanfelügyelő, illetőleg az egyházi főhatóság útján legkésőbb május hó 31-ig terjesszék a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter elé.

Szerkesztői üzenet. Az állami elemi népiskolai tanító- és tanítónőképző-intézetek tanképesítővizsgálati szabályzatának életbeléptetése alkalmából az életbeléptetés módzataira vonatkozólag sokan keresték fel a szerkesztőséget kérdezősködő soraikkal.

E kérdések tartalmát összefoglalva üzenjük, hogy — a legilletékesebb helyen nyert kijelentés szerint — az összes *kiegészítővizsgálatokra*, az elemi munkamesternői képesítésre, a kántorképesítésre s a honosításra vonatkozó intézkedések már a folyó iskolai év végén életbelépnek. Más szóval: az átmeneti intézkedések csak a rendes és magánuton végzett harmad- és negyedéves növendékekre vonatkoznak.

(Szerk.)

Üdülő helyek a Székelyföldön. A marosvásárhelyi székely-társaság Maros-Torda, Udvarhely, Háromszék és Csikvármegyékben néhány nyári üdülő helyet rendez be az idén is tanítók számára. Részletes tájékoztatót bárkinek készséggel küld e tárgyban Szentgyörgyi Dénes a társaság titkára, Maros-Vásárhelyen.

A budapest—keleti p. u.-on fiumei vonalon február hó 15-től bezárólag október hó 31-ig forgalomban levő, Fiuméből este 7 óra 55 perckor induló és Budapest keleti p. u.-ra másnap délelőtt 9 óra 35 perckor érkező gyorsvonat folyó évi március hó 1-től kezdve *Szakály-Högyész* állomáson reggel 6 óra 43 perckor utasok fel és leszállása céljából feltehetően megállítatik. Budapest, 1911. február hó 27-én. Az igazgatóság.

Kitüntetés. A Buenos-Airesben 1910-ben rendezett orvosi és higiéniai kiállítás juryje az Optische Werke C. Reichert, Wien VIII/2. által kiállított görcsöveknek a nagy díjat (Grand Prix) ítélte oda.

A magyar királyi államvasutak téli menetrendje 1910—1911-re.

A szentlőrinc-nasici vonalon. A Nasicról d. e. 11 óra 13 perckor Szentlőrincre induló személyszállító vonat Slatinán csatlakozást nyer a Déli vasut vonatához Barcs felől.

A győr-fehringi vonalon. A Celldömölkéről jelenleg 7 óra 18 perckor Pápáig személyszállítással közlekedő tehervonat helyett egy új személyszállító vonat fog forgalomba helyeztetni, mely Celldömölkéről reggel 5 óra 46 perckor fog indulni és Pápára reggel 7 óra 30 perckor érkezik.

A pozsony-újváros-szombathelyi vonalon. Pozsony-Újvárostól d. e. 8 órakor, a munkaszünetes napok kivételével, naponta egy tehervonat személyszállítással fog Ligetfaluiig közlekedni, ahová a vonat d. e. 8 óra 13 perckor fog érkezni.

(Folytatása következik.)

Kimutatás

az 1911. évi április hó 20-áig befolyt tagsági díjakról.

1910-re; Thaisz Lajos (8 kor.).

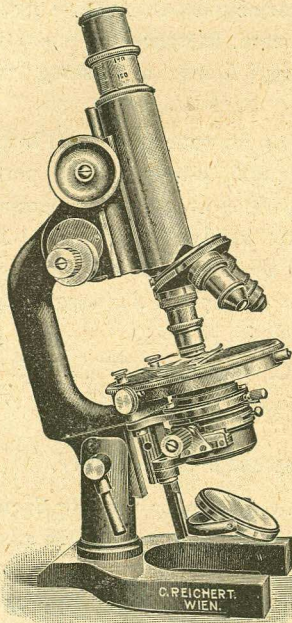
1910. II. felére: Purcsi János (4 kor.).

1911-re: Varga József, Fejérmegyei Tanítótestület, Pintér Rafael, Schönvizner János, Berauer József, Kapi Gyula (8—8 kor.), Schön István (6·20 kor.).

1911. I. felére: Mogyoró János, Belányi Tivadar 4—4 kor.).

A T. I. T. O. E. Segítő alapjára ujabban Schön István küldött be 1 kor. 80 fillért.

Horvay Ede
egyes. pénztáros.



REICHERT K.

BUDAPEST, VIII. ÜLLŐI-UT 12.
WIEN VIII. BENNOGASSE 24-26

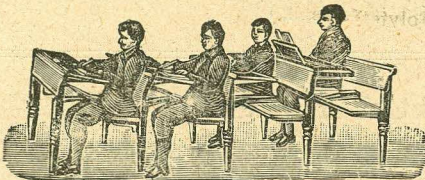
Ajánlják
mintaserü

**górcsöveiket,
mikrotom-jaikát, polarizációs
és vetítő-
készülékeiket.**

Uj tükör-kondensorok ultra-
mikroskopos részecskék lát-
hatóvá tételére. Fényképező
objektívek. — Uj Combinar-
Solar. Katalogus bérmentve.

Feiwel Lipót utódai

BUDAPEST, IX. IPAR-UTCA 4.



Mindennemű iskolapadok, iskola-
torna- és óvoda-berendezések és
szabad. gyermekpadok gyártása.

➔ Árjegyzékkel készséggel
szolgálok ingyen és bérmentve.

Az Én Ujságom

Képes gyermekhetilap.
Szerkeszti Pósa Lajos.

Ára negyedévre
2 kor. 50 fillér.